Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВ:

БІРДЕ-БІР БАҚЫТТЫ МИЛЛИАРДЕРДІ КӨРМЕДІМ

2-бет

ТІЛІМІЗГЕ ДЕГЕН ТАЛАП ТӨМЕНДЕМЕУІ КЕРЕК

5-бет

СТАНУТ ЛИ КАЗАХИ ЕСТЬ ИСКУССТВЕННОЕ МЯСО?

13-бет

ҚАЗАҚ ҮНІ
QAZAQ ÚNI

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz || qazaquni2000@gmail.com || 2000 jylǵy 11 tamyzdan shyǵa bastady || №6 (824), 15 aqpan, 2019

КЕНЕСАРЫ ХАННЫҢ ДАҢҚЫ АЙДАЙ ӘЛЕМГЕ ӘЙГІЛІ

Биыл хан Кененің жарық дүниеден озғанына жүз жетпіс екі жыл толады екен. Сол бір азалы тарихи сәттердің өкініш уытын тарқатып, саябыр тапқызатындай-ақ уақыт сияқты. Бірақ халқы айға атылған арыстандай, азаттық жолындағы қан майданда азулы жауларының жағасын жыртып барып көз жұмған жаужүрек ұлын елегізіп әлі күтеді.

8-9 бет

БАЙЛАР БАТЫР АНАЛАРҒА БАСПАНА АЛЫП БЕРСІН!

Өткен апта өзекті өртеген өкініш пен бүкіл қазақтың қабырғасын қайыстырған қаралы күндерімен есте қалды. Астанада бес бірдей сәби, бес бірдей періште отқа оранып, тірідей күйіп кетті. Тұрмыстық тауқыметтен түнгі ауысымда жұмыс істеуге мәжбүр болған ата-аналары бес бірдей бүлдіршінінен бір күнде айырылып, мынау мейірімсіз жалған дүние мен тасбауыр тағдырға лағынет айтып, сәбилерінің орнына құшағымен ауа қармап, аңырап қала берді...

3 бет

Азат ПЕРУАШЕВ:

ЖҰРТШЫЛЫҚ МИНИСТРДЕН ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ ТАЛАП ЕТУГЕ ҚҰҚЫЛЫ

Мәжіліс депутаты Азат Перуашев Астанада бес баланың өмірін қиған жойқын өрт мәселесінде кінәлі адамды іздеу дұрыс екенін, мұндай дүниені бей-жай қалдыруға болмайтынын айтты.

4 бет

ТҮРКІСТАН – ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ МӘДЕНИ АСТАНАСЫ

6-7 бет

ПАРАЛЛЕЛЬНЫЕ МИРЫ: ГОРОДА В НЕБЕ И В ГОСТЯХ У ПОДЗЕМНЫХ ОБИТАТЕЛЕЙ

Ныне развитие Вселенной и Земли достигло такого уровня, что признание и раскрытие параллельных миров будет актуально. С этим феноменом напрямую связаны глобальные изменения климата и планеты, о чем много материалов на сайте медиума Галии Кажигалиевны Керей по информации Небесных Сил...

10 бет

050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, К.Сейітов көшесі, 11 үй. Байланыс телефоны: 8(727)398-57-31 Жазылу индексі - 65380

Нұрсұлтан НАЗАРБАЕВ:

БІРДЕ-БІР БАҚЫТТЫ МИЛЛИАРДЕРДІ КӨРМЕДІМ

«Қазақстанның 100 жаңа есімі» жеңімпаздарымен кездесу барысында ҚР Президенті Нұрсұлтан Назарбаев жиналған қауымға «Еңбегіңмен тапқан табыс қана бақытқа жеткізеді» – деген ой тұжырымын жеткізді.

«Жұмысты ең көп істейтін ұлт – Оңтүстік Корея. Баланы 5 жасқа дейін тәрбиелеу керек, одан кейін пайдасыз. Оны қоғам, балабақша, мектеп тәрбиелейді. Олар 5 жасқа дейін тиіспейді, ұрмайды. Ал одан кейін сөмкесін арқалап, өмір бойы таңертеннен кешке дейін жүреді. Жапондар да, корейлер де солай жұмыс істейді және «егер сен ана университетке түсе алмасаң, нашар өмір сүретін боласың» деп айтады. Мақсатты миына сіңіріп алғаннан кейін онымен күні-түні айналысады. Солай білімді, ең көп жұмыс істейтін ұлтқа айналды. Яғни, еңбектің арқасында», – деді Президент.

Мемлекет басшысы еңбексіз жеткен табыс бақыт болып саналмайтындығын баса айтты. «Бай ата-анадан мұра алуға болады. Бірақ, ол береке болмайды. Өмірде көрген, тәжірибелі адам ретінде айтайын, 10-20 млрд. ақшасы бола тұра бақытты болған бірде-бір миллиардерді көрмедім. Өзіне-өзі қол жұмсаған немесе түрмедегі миллиардерлердің тізімін де келтіре аламын. Бұл қаражат сені бақытты жасайтындай көрінуі мүмкін. Бірақ өз еңбегіңмен тапқан табыс сені бақытты қылады», – деді Н.Назарбаев. Елбасының бұл ұлағатты ойы жастарға үлкен сабақ болары сөзсіз. Бірақ, бүгінгі біздегі қайырымдылық жасаудан қашатын қалтырауық байларымыз бұл өсиетті қалай қабылдады екен...

ӨРТ ҚАУІПСІЗДІГІНЕ ЖАУАПТЫЛАР ЖАЗАЛАНДЫ

Астанадағы қайғылы оқиғадан кейін жұмысына жауапсыз қараған шенеуніктер сөгіс алып, кейбірі қызметінен қуылды.

Елімізде өртке қарсы шаралар барынша күшейтілгенімен, нәтижесі көңіл көншітпейді. Өйткені, статистика адам шошытады. Ел аман, жұрт тынышта былтыр жүздеген адам қызыл жалыннан көз жұмған. Түрлі қойма, базарлар мен тұрғын үйлерде өрт жиі орын алады. Елімізде өрттің алдын алу мәселесі күрделі жағдайда. «Жыл сайын 15 мыңнан астам өрт тіркеледі. Былтыр тілсіз жаудан 846 адам зардап шекті. Оның ішінде 434-і қайтыс болды. Тікелей өрттен келген материалдық залал 3 млрд. теңгеден асты» – деді Ішкі істер министрі қызметінен Қауіпсіздік кеңесінің хатшысы болып кеткен Қалмұханбет Қасымов Үкімет отырысында. Ал Бақытжан Сағынтаев кінәні тұрғындардан іздеген Ішкі істер министрінің орынбасары Юрий Ильин мен Төтенше жағдайлар комитетінің төрағасы Владимир Беккерге қатаң сөгіс жариялап, оның орынбасары Барат Тұзақбаевты қызметінен босатты.

– Қандай тексерістер, қандай шаралар болды? Ол туралы сөз жоқ, Айтатындарыңыз бәрі керемет, бәрі жақсы. Қандай бақылау екенін көріп тұрмыз. Қазақта сөз бар «Баяғы жартас, сол жартас» деген. Тасқын болса су астында қаламыз. Қыс келеді үйлер өртеніп жатады, – деді ашуға бой берген Б.Сағынтаев. Бас уәзір отырыс соңында жауапты орындарға өртке қарсы шараларды күшейтуге тапсырма берді.

КҮМӘНІ КӨП ЕСЕП-ҚИСАП

Депутаттар инфляцияға қатысты есеп-қисапқа күмәнмен қарап отыр. Депутат Айқын Қоңыровтың айтуынша, шенеуніктер нарықтағы тауар мен қызмет құнын және тұтынушылардың сатып алу мүмкіндігін әдемі статистика үшін бұрмалап көрсетеді.

Инфляцияны бір деңгейде ұстап тұрмыз деп мақтануға ерте. Ол қолдан төмендетілген. Шын мәнінде жұрттың қазіргі жағдайына сай келмейді. Азық-түліктің құны да дәл солай. Бағаның өсуіне жол бермеу үшін Үкімет қабылдап жатқан шаралар жеткіліксіз. Ұлттық банктің мәліметінше, былтыр инфляция 5,3 пайыз болған. Бірақ Қоңыровтың бұл көрсеткішке күмәні бар. Инфляцияны есептеудің әдісін өзгерту керек дейді депутат. Өйткені, Үкіметтегілер жұрттың азық-түлікке кететін шығынын толық қоспайды екен. Мәселен, шенеуніктер тұрғындарымыз ет пен сүт өнімдеріне табысының 10 пайызын жұмсайды деп көрсеткен. Шын мәнінде бұл шығын үш есе көп. Оның үстіне былтыр халық жиі тұтынатын ет, сүт өнімдері мен майдың құны қымбаттаған. Бірақ шенеуніктер инфляцияны есептегенде мұны мүлдем ескермейді дейді белсенді халық қалаулысы.

АҚТӨБЕ ӘКІМІНІҢ БАҒАЛЫ БАСТАМАСЫ

Ақтөбе қаласының әкімі Іліяс Испанов жергілікті шенеуніктер мен кәсіпкерлерге бір айлық жалақыларын көпбалалы, мұқтаж отбасыларға аударуды ұсынды.

Ақтөбе қаласында мемлекеттік орган өкілдері мен коммуналдық мекеме қызметкерлері үш күн бойы «ашық есік күнін» жоспарлаған болатын. Енді оның уақыты тағы екі күнге ұзартылып, 15 ақпанға дейін тұрғындардың кез келген сұрағын тыңдауға шешім қабылданды.

Шаһар басшысы Іліяс Испанов түскен сұрақтар мен ұсыныстарды саралап, бұдан бөлек, кәсіпкерлер мен депутаттарға бір айлық жалақыларын мұқтаж отбасыларға аударуға бастама көтерді.

«Ашық есік күндері» кең көлемді акциясы аясында көмекке мұқтаж отбасылармен нақты жұмыс істеу үшін депутаттар, қоғам белсенділері және мемлекеттік құрылым өкілдерінен тұратын мобильдік топтар құрды, олар көмекке зәру азаматтардың тұратын мекен-жайларына барады. Қаладағы кәсіпкерлер, құрылыс компанияларының басшылары жәрдемді қажет ететін отбасыларға көмектесу шешімін қабылдады. Ал Ақтөбе қаласының әкімі Іліяс Испанов бір айлық жалақыны «Қолғанат Ақтөбе» қоғамдық қорына аудару туралы үндеу тастады. Үндеуге депутаттар, кәсіпкерлер, қоғамдық ұйым өкілдері бірауыздан қолдау көрсетті.

ЖАҢА ДЕПУТАТТЫҢ ЖАҢАЛЫҒЫ

Бұрынғы Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі, бұдан былай Мәжіліс депутаты атанған Нұржан Әлтаев бір баланы асырауға айына 20 мың теңге жетеді деді. Тек ақшаны барынша үнемдеу керек дейді судай жаңа депутат.

Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрі Мәдина Әбілқасымованың үш орынбасарының бірі болған Нұржан Әлтаев бұрын министрлікте халықты жұмыспен қамту және көші-қон мәселелерімен айналысқан болатын. Күтпеген жерден Парламенттен бір-ақ шыққан ол Мәжілістің Ауыл шаруашылығы мәселелері комитетіне мүше болып қабылданды. Өзі бес баланың әкесі ретінде әр балаға бағып-күтуге 20 мың теңге толығымен жетеді дейді. Ең бастысы – тек ақшаны үнемдеп жұмсау керек. Соған қарағанда, бұрынғы вице-министр, қазіргі депутат бес баласын миллионға жуық жалақысын үнемдеу арқылы бағып-қағып келген сияқты. Лауазымды шенеунік 20 мың мен 800 мыңның арасындағы айырмашылықты ажырата алмағанға ұқсайды.

ЖЫНЫ ЖЫЛДАМ ЖАМАНҒАРИН ЖУРНАЛИСТЕРДЕН КЕШІРІМ СҰРАДЫ

Өзіне сұрақ қойған БАҚ өкілдеріне «Жынымды келтірмеңізші» деп қойып қалған Ұлттық экономика вице-министрі Серік Жұманғарин енді сол сөзіне өкініп қалған секілді.

«Кеше Парламентте айттым тарифтер туралы. Бұл жерде шағын бизнес туралы әңгіме болып жатыр. Сонда менен тариф туралы сұрауға келдіңдер ме? Ресми түрде келіңіздер, тариф туралы бәрін айтып беремін. Жынымды келтірмеңізші...» – деген Ұлттық экономика министрінің орынбасары Серік Жұманғариннің ертеңінде жыны басылып, жүні жығылып қалыпты.

Астанада вице-министр қатысқан жиында негізі шағын және орта кәсіпкерліктің жайы талқыланған. Бірақ, БАҚ өкілдерінің тағы да көпшілікті мазалаған тариф туралы сұрақ қойғаны атқамінердің жынын келтіріпті. «Соншалық оғаш жауап бергеніме өкінем. Сөзімнің қолайсыз айтылғанын мойындаймын. Сондықтан, тілшілерден ресми түрде кешірім сұраймын. Әлгі сұхбатта да ескерткен едім, тілшілердің білгісі келген сұрақтарына жауап беруге әзірмін» – деді С.Жаманғарин министрліктің баспасөз қызметі арқылы. Жыны жылдам болғанмен, жөн-жосықты білгені үшін шенеунікке журналистер де түсіністікпен қарамақшы.

МАҢҒЫСТАУЛЫҚТАР КӨПБАЛАЛЫ АНАҒА ҮЙ АЛЫП БЕРДІ

Маңғыстау облысы Мұнайлы ауданының тұрғыны, көпбалалы ана Людмила Смағұловаға қайырымды жандар үй алып беріп қуантты.

Людмила Смағұлова 7 баланы бір өзі тәрбиелеп отыр. 10 жылдан астам уақыт әркімнің босағасын panaлап жүрген. Көптен аңсаған баспанаға қайырымды жандардың көмегімен қол жеткізді. Тұрғын үйді сатып алуға «Біз адамбыз – біз біргеміз» қайырымдылық қоры көмектескен. Қор мүшелері ананың жағдайын көпшілікке жариялап, халықтан көмек сұраған.

Батыр ана мұң-мұқтажын елеген азаматтарға алғысын айтты.

ТОПАН СУ БИЫЛ ДА ҚАУІП ТӨНДІРЕДІ

Биыл 505 елдімекен топан судың астында қалуы мүмкін. Әсіресе, Алматы, Шығыс Қазақстан, Қостанай, Қарағанды, Қызылорда, Ақмола, Павлодар мен Солтүстік Қазақстан облыстарындағы ауылдарға қауіп төніп тұр.

Ішкі Істер министрлігінің мәліметінше, 15 мың құтқарушы мен 2 мыңнан астам техника сақадай сай. Артық жанармай қоры, бөгеттерге қоятын қап, өзге де материалдар дайындалып жатыр. Бірақ, кейбір аймақтар дұрыс қамданбаған. Мәселен, Жамбыл, Қызылорда, Қарағанды, Павлодар мен Ақтөбе облыстарында қаржы жетпей айналма канал, су өткізетін дамбалардың құрылысы әлі аяқталмаған. Ал Түркістан облысында төрт өзеннің жағасы тазартылмапты. Осының бәрі су тасқыны кезінде қиындық туғызады. Сондықтан, премьер-министр қамсыз отырған әкім-қаралардың басымен жауап беретінін қатал ескертті. Негізі, Үкіметтің 2020 жылға дейінгі тасқынның алдын алуға арналған жол картасы бар. Оған сай, 174 дамба, 119 гидротехникалық қорғандар, 64 көпір салу жоспарланған.

№6 (824), 15 aqpan, 2019
ҚАЗАҚ ҮНІ
www.qazaquni.kz

Өткен апта өзекті өртеген өкініш пен бүкіл қазақтың қабырғасын қайыстырған қаралы күндерімен есте қалды. Астанада бес бірдей сәби, бес бірдей періште отқа оранып, тірідей күйіп кетті. Тұрмыстың тауқыметтен түнгі ауысымда жұмыс істеуге мәжбүр болған ата-аналары бес бірдей бүлдіршінінен бір күнде айырылып, мынау мейірімсіз жалған дүние мен тасбауыр тағдырға лағынет айтып, сәбилерінің орнына құшағымен ауа қармап, аңырап қала берді...

БАЙЛАР БАТЫР АНАЛАРҒА БАСПАНА АЛЫП БЕРСІН!

Осының алдында ғана Қызылорда облысында өрт салдарынан бір отбасы үш өрімдей баласынан айырылған-ды. Ол аздай Астанадан соң Павлодар облысында жүкті әйел күйеуімен және екі баласымен өз үйлерінде иістен уланып өлі күйінде табылды. Сол кезде үйінде болмаған екі қызы жетім қалды. Одан басқа осы тектес оқиғалар жылдар бойы тұрақты орын алып келгені белгілі. Дегенмен, Астанадағы қасіреттің жөні мүлдем бөлек болған секілді. Айдың, күннің аманында елді есінен тандырған ауыр қазаға қатысты БАҚ-та, әлеуметтік желілерде мыңдаған түрлі пікірлер айтылып, ешкім де бұл жантүршігерлік оқиғадан тыс қалмағанын көрсетті. Тіршіліктің қамымен ата-анасы түнгі ауысымға жұмысқа кетпегенде мұндай қайғылы жағдай орын алмас еді деген халық әлеуметтік желіні жарып жіберуге шақ қалды. Оған қоса Астана, Алматы, Ақтөбе секілді бірқатар қалаларда көпбалалы аналардың, жалпы жұртшылықтың шеруі өтті. Олар бірауыздан елімізде ана мен балаға деген қамқорлықтың өте төмен деңгейде екенін жеткізді. Баспанасыз пәтер жалдап жүрген аналардың бала-шағасына алатын мемлекеттік атаулы көмектің тым аздығын, несие қамыты қалжыратқандарын ашына айтты. Бұны да орынсыз дей алмаймыз. Халықты әлеуметтік жағына қорғауға тиісті министр Мәдина Әбілқасымованың бізде бес балаға айына 16 мың теңге көмек беріледі деп ширенгені қай жарылқағаны?! Соның өзін көпсінген кейіп танытты.

Ал, көпбалалы аналарға бөлінген мына сома киіндіру емес, бір апталық тамағына да жетпейді. Сонда М.Әбілқасымова өз жанынан, маңдай терімен тапқан теңгені беріп жатыр ма? Төлесе ол халықтың өзінің қаржысы. Министрге қарапайым адамдардың төбесінен қарап, міндетсінудің қажеті жоқ. Керісінше, халық оған «Сен біздің арқамызда миллион теңге айлық алып жүрсің, соған орай қызмет ет!» деп айтуға толық құқылы. Осыған қарағанда біздің биліктегілер өз қалтасы мен халықтың қалтасын ауыстырып алғанға қатты ұқсайды. Мемлекеттің яғни, халықтың қаржысын олар әкелері өздеріне басыбайлы ұстатып кеткендей сезінетін болды. Бұл жұмсартып айтқанда – шектен шыққандық.

Ол да ештеңе емес, Еңбек және әлеуметтік қорғау вице-министрі Светлана Жақыпованың журналистердің «Көпбалалы ана қалай ғана түнгі ауысымда істеуге мәжбүр болды?» деген сұрағына беті бүлк етпестен «Ол оның өз таңдауы» – деп тіксіне айтқан жауабын қалай түсінсек? Бұл не деген қатыгездік? Әйелдің, ананың аузынан шығатын сөз емес қой. «Өлмесе өмірем қапсын!» дегені ме? Бес баласын ана өз «таңдауымен» өртегені ме? Ел тұрғындарын әлеуметтік жағынан қорғауға міндетті екі бірдей басшы осылысымен-ақ халықтың ашу-ызасын тудырғаны анық. Министр мен орынбасары біріне бірі өтіп тұр десек те артық емес. Халықты қорғау емес, қорлау министрлігін басқарып жүрген жоқ қой олар. Жұрт екеуінің де отставкаға кетуін талап етіп отыр. «Қоянның түрін көріп қалжасынан түңіл» демекші, мұндай лауазымдылардан жұрт алдағы уақытта да жақсылық күтпейді. Бірақ, халық айтты екен деп олар қызметінен кетпесі анық. Біздің биліктегілер «ел алдындағы бедел» деген ұғымды естеріне де алмайды. Өзге мәдениетті мемлекеттерде болса олар сол бірінші күні-ақ отсатавкаға бүкіл кабинетімен кетер еді. Бізде ондай шешім тарихымызда болып көрген емес. Артынан теуіп қуып шыққанша, түрмеге апарып тыққанша сол орында былшиып отыра береді. «Мен халық үшін не жақсылық жасадым, олардың сенімін ақтай алдым ба?» деген сұрақ ешқашан мазаламайды шенеуініктерді. Өйткені, оларда ар, намыс, жауапкершілік деген сезім атымен жоқ.

Лауазымдыларды былай қойғанда халықтың нақ жанашыры болуға тиісті депутаттар да биліктің бас шұлғушысы болып кеткен. «Кішкентай балаларын тастап түнгі ауысымға ол ана қалай кетіп жүр?» – деген 82 жастағы Мәжіліс депутаты, коммунистер фракциясының мүйізі қарағайдай серкесі Владислав Косарев мырза бүгін ғана аспаннан салбырап түсе қалған сияқты. Бес баласыз-ақ, 16 мың теңге айлық беріп, пәтерге жіберсе сіз сол аналардың орнында болсаңыз көшеге шығып қайыр сұрап кетер едіңіз. Осы заң мен бюджет жобаларларының бәрі бекіту үшін депутаттардың алдынан өтетіні белгілі. Көпбалалы аналарға 16 мың теңге көмек тағайындағанда сіз қайда болдыңыз, кәрілік қысып ұйықтап отырдыңыз ба? Ішкі істер министрлігі мен ҰҚК қарамағындағы қызметтік иттердің әр қайсысына айына 20 мың теңгеден аса қаржы бөлген кезде ойыңызға ештеңе алған жоқсыз ба? Мемлекетіміздің ертеңгі тірегі – балаларымыздың ит құрлы қадірі қалмағаны қаперіңізге келмегені көрініп тұр. Бұндай сұрақ қойғанша аузын буған өгіз сияқты үндемей қалу керек еді. Әлде қарапайым халықтың жүйкесін жұқартқыңыз келді ме? Олай болса біз де сіздерге бірнеше сұрақ қоялық түрлі құзырлы орында отырған, құрметті депутаттар. Не үшін 900 мың теңге айлық алып отырсыздар? Тегін баспана мен тегін қызметтік көлік, көмекші қызметкерлер не үшін беріліп отыр сіздерге? Бұдан да басқа пайдаланып жатқан жеңілдіктеріңіз туралы айтпай-ақ, «халық қалаулысы» деген атаққа сай келетіндіктеріңіз туралы ойланып көрдіңіздер ме?..

Депутат демекші, бұл орын алған оқиғаларға қатысты бұрындар талай лауазымды қызметтерді атқарған, бүгінгі күні сенатор дәрежесінде жүрген, осы алдымыздағы 26 ақпанда тұп-тура 66 жасқа толатын Бірғаным Әйтімова ханым өзінің жанашырлық пікірін білдірді. Онысына да рақымет!

«Әсіресе, мол пайда тауып отырған құрылыс компаниялары көмектесуі керек. Яғни, олар өздері салып жатқан тұрғын үйден көпбалалы аналарға пәтер берсін. Мемлекетіміздің әр аймағында осы шарауаны қолға алуымыз қажет», – деді сенат депутаты Бірғаным Әйтімова.

«Гламурный» шұлық киіп елді шулатқан сенатор игі істі өзінен бастасын. Жалпы, бізде Мәжілісте 107 депутат, Сенатта 47 депутат бар. Парламентте «бөтен» адам жоғын бәрі жақсы біледі ғой. Мандатқа ие боп отырғанның бәрі де ауқатты. Әр депутат бір көпбалалы отбасыға бір-бір пәтерден алып берсін. «Халық қалаулысы» деген жарымаған атақтарыңыз бар. Халық үшін нақты бір көмекті осылай көрсетіңіздер!

«Жастар кредитке өмір сүріп үйренсін» деген сенатор бұл ұсынысын батыр аналарымызға айтпағанына шүкір, әйтеуір.

Бірғаным Сарықызы! Ұзақ ойланудың қажеті жоқ. Кеше ғана «Қазақ үні» ақпарат агенттігінде «Сегіз баласымен отын қорада тұрып жатқан көпбалалы ана» туралы ақпарат жарияланды. Көпбалалы аналарға шынайы жаныңыз ашитынын нақты іспен дәлелдеңіз. Кәсіпкерлерге де, кәсіпкерлерден кедей емес депутаттарға да үлгі көрсетіңіз – осы отбасыға баспана алып беріңіз. Көрейік...»,- деп жазды «Қазақ үні» ұлттық порталы.

Сенатордың ұсынысы ұтымды, оған ешкімінің таласы жоқ. Бірақ Бірғаным Әйтімова одан әріге баруға батылы жетпеді. Мысалы, бізде қаншама долларлық миллиардер мен миллионерлер бар. Олардың аты бүкіл дүниежүзіне мәлім. Ким, Машкеевич, Ибрагимов, Шодиев, Құлыбаев, Өтемұратовтар секілді байлары бар елде көпбалалы аналардың баспанасыз, кисе киімге, ішсе тамаққа жарымай жүруі ұят-ты. Шетелден қымбат зәулім сарайлар, яхталар, тікұшақтар сатып алған байларымыздың өз тұрғындары үшін жаны ашымай ма? Әлде кімнің арқасында байығандарын ұмытып қалды ма? Европа оларды байлыққа кенелткен жоқ, керісінше ақшаларын сорып жатыр. Қазақстанда тапқан ақшаларын шетелге тықпай бір бөлігін осындай игі істерге жұмсаса сауап емес пе? Дәп содан миллиардтарының мұрты да бұзылмайды. Мұсылманның бес парызы – имандылық, бес уақыт намаз, ораза, қажылық, садақа екені белгілі. Соның ішінде садақаның сауабы мол.

Шынын айтсақ, біздің депутаттар мен әкімдер тақыр кедей емес. Жасыратыны жоқ депутаттарымыздың басым бөлігі ақша арқалаған бизнес саласы мен билік атты бәліштің дәмін татқан бұрыңғы әкімдіктерден келгендер. Солардың қайсысы бір көпбалалы анаға баспана алып беріпті? Оған қарағанда қалтасы тесік қарапайым халық ешкімді жерге қалдырмайды. Бұған осы соңғы оқиға дәлел. Көпшілік қолдан келген көмегін аяп қалмады, тиындап қаржы жинады. Мешіт жанынан ашылған қор халық жинаған ақшаға бес баласынан тірідей айрылған анаға үй сатып алып береміз деген ақпаратты бүкіл елімізге таратты. Әрине, бұл баспана алтын болса да енді бес баласының орнын толтыра алмайды. Бірақ несиеде отырған халықтың қолдауы мен жанашырлық таза ниетінің өзі неге тұрады десеңізші?! Сонда арам ақшамен байыған біздің шіріген байлар безбүйрек, тасбауыр болып кеткені ме? Әлде соншама байлықты өзімен бірге о дүниеге алып кетпекші ме? Осыдан-ақ кімнің кім екенін көруге болады...

Жер-жерде билікке талап қойылған жиындардың ең қарқындысы Астанада өтті. Ашынған әйелдердің арыз-шағымын тыңдау үшін келген Астана әкімінің орынбасары Ермек Аманшаевты батыр аналар сұрақтың астына алды. Тұрмыс тауқыметін тартқан аналар Үкіметке баспанамен қамту, балаларға арналған атаулы көмек көлемін көтеру, балаларға көлікте тегін жүру сияқты нақты 10 талап қойылған құжатты шенеуніктің қолына ұстатты. Шолпан Қырғызбаева, Ләззат Қарағойшина, Нұргүл Әбенова сияқты көпбалалы аналар талаптары орындалғанша тоқтамайтындарын ашық білдірді. «Мына жердегі барлық талап бұрыннан белгілі. Біз оған заң жүзінде қарап, өздеріңізге айтамыз» – деген Ермек Аманшаев 3 сағаттық кездесуден соң аналардың қыспағынан әрең сытылып шықты. Сонда шенеунік қандай заңды айтып жұрттың басын қатырып тұр. Біздегі 16 мың теңге беретін заңды меңзеп тұр ма? Өзі айтқандай, бұл талаптар бұрыннан белгілі болса осыған дейін түйткілді мәселені неге шешпеген? Әлде міндетті түрде адам өлімі немесе апат орын алып, айқай-шу шығару қажет пе?

Айта кетелік, аналардың ашынған ащы даусы құқық қорғау орындарына ұнамай қалыпты. Ертеңінде олар талап қойған аналардың үйіне барып, қысым көрсетпекші болған. Апырмау, сонда ол шенділер анадан тумаған ба? Ендеше, оларға бір кішкене түсінік бере кетейік. Мына дүниенің жарығын сыйлаған ана орны қашан да бөлек. Бәріміз де анадан туылғанбыз, ешкім аяғы салбырап аспаннан түсе қалған жоқ. Хан да, қара да тіпті данышпан да анадан жаратылған. «Жұмақ кілті ананың аяғының астында» деп тегін айтылмаған. Осы жерде өткен ғасырдың алпысыншы жылдарының басында өз басымнан өткен мына бір жағдай еріксіз еске түседі. Оны ешқашан ұмытпақ емеспін. Біз бір жанұяда он бала туып өстік. Соның бірі кішкентей кезінде шетінеп кетті. Соғыстан кейін ел есін енді жиып, тұрмысын түзей бастаған ауыр кезең болғанмен, әрбір үйде кем дегенде 5-6 баладан болатын. Тойып тәтті жемесек те, бүгінгідей шетелдік киім кимесек те көңіліміз тоқ болатын. Әке-шеше, ата-әже, ауылдастарымыздың аялы алақаны мен жүрек жылуын сезіп өстік. Сол жылу жарты ғасырдан аса уақыт өтсе де, қоғамдық жүйе өзгерсе де бойымызда мәңгілік сақталып қалды. Адамдардың бір-біріне деген мейірімінде шек жоқ еді. Ешкімді шет қақпай, көмек қолын созуға кім де болса дайын тұратын. Ол уақытта медицина қазіргідей дамымаған. Бірақ дәрігерлердің ниеті таза, міндеттерін адал атқаратын. Кішкентай інімді анам Бану емдеткенмен, аман алып қала алмады. Айтайын дегенім, тоғыз баласы қасында топырлап жүрсе де анаға әр баланың орны бөлек екен. Ауылдың сыртындағы кішкентайы жерленген зират жаққа ұзақ қарайтын анам далаға шыққан сайын екі көзі жасқа толып оралатын. Мектептің бастауыш сыныбында оқып жүрсем де мен оны бала жүрегіммен сол кездің өзінде жете сезінген сияқтымын. Сол көрініс бүгіндер жетпістің желкесіне қараған шақта да көз алдымнан кетпейді. Ал, бес баладан бірден айрылуды Құдай ешкімнің басына бермесін, мен ондай қасіретті жауыма да тілемеймін... Ал саяси емес, тек қана әлеуметтік-тұрмыстық жағдайды жақсартуға талап қойған ананы олар жау көргені ме?..

Бізге өмір сыйлаған аналардың бәрі батыр. Себебі – ертең солардан туылған ұрпақтарымыз елімізді өркендетіп, жерімізді қорғайды. Олай болса ана мен бала мәселесіне неге жеткілікті назар аудармаймыз?..

2-3-бетті дайындаған
Зейнолла ҚАБИОЛЛАҰЛЫ

«ҚАЗАҚ ТҰЛПАРЫ» – БІЗДІҢ БРЕНД

Жұмыс сапарымен Қостанайға келген «Ақ жол» партиясының жетекшісі, Парламент Мәжілісінің депутаты Азат Перуашев «СарыарқаАвтоПром» және «АгромашХолдинг KZ» кәсіпорындарының еңбек ұжымымен кездесті.

ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты, «Ақ жол» ҚДП төрағасы Азат Перуашев Қостанай облысына жұмыс сапарымен барып, бірқатар өндіріс ошақтары мен кәсіпорын жұмыстарымен танысты.

«Қазақ тұлпары» ЖШС жұмысымен танысқан Азат Перуашевқа мекеме басшысы Диас Қоңыршин алдағы жоспарлар мен кедергілер туралы айтты.

– Бұған дейін барлық жағдай жасалып келген еді. Қаржылай көмек те көрсетілген. Өкінішке орай, оның барлығы тоқтады. Неге? Ол жағына тоқталғым келмейді. Ауыл шаруашылық саласында дұрыс жұмыс жасалмаған. Бірақ, әлеует бар бізде. Қазіргі уақытта бағдарлама бойынша 3 асыл тұқымды жылқыны сатып алмақпыз, – деді Диас Қоңыршин. Мәжіліс депутаты өз кезегінде қазақ жылқысына тек соғым ретінде ғана қарамау керектігін тілге тиек етті.

– Қостанай жылқысы жойылу алдында тұр. Небары 20 млн. теңгеге асыл тұқымды жылқыларды қалай өсіруге болады? «Қазақ тұлпары» – біздің бренд. Өзге елдерде осы бағытта жұмыс істейтін білдей бір министрліктер бар. Бізде Қостанай жылқысын сақтап қалумен айналысып отырған сіздер ғана, – деді Перуашев.

Азат ПЕРУАШЕВ:

ЖҰРТШЫЛЫҚ МИНИСТРДЕН ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ ТАЛАП ЕТУГЕ ҚҰҚЫЛЫ

Мәжіліс депутаты Азат Перуашев Астанада бес баланың өмірін қиған жойқын өрт мәселесінде кінәлі адамды іздеу дұрыс екенін, мұндай дүниені бей-жай қалдыруға болмайтынын айтты.

«Астанадағы трагедиямен қатар Қызылордада үш бала, екі күннен кейін Павлодарда бүтіндей бір отбасы қаза болды, содан кейін Шымкенттегі қайғылы оқиға. Көптеген миллиардтаған бюджеті бар қызметтер болса да, өкінішке қарай, өрт қауіпсіздігі, адамдардың қауіпсіздігі мәселесі бізде екінші орынға сырғып кетіп жатыр», – деді Перуашев.

Перуашев әрбір министр саясаткер ретінде өз сөзіне жауап беруі керектігін атап өтті.

«Әрбір шенеунік өз жұмысы үшін жауапкершіліктен бас тартпауы керек. Әбілқасымова 16 мың теңге көп деді. Меніңше, бұл үлкен қателік. Бірақ, бұл қателіктің жуырдағы трагедияға тікелей қатысы жоқ...Ол үй бұл сөзден кейін жанып кеткен жоқ, біз осыны түсінуіміз керек», – деді мәжілісмен.

Десе де, депутат Әбілқасымова министр ретінде әлеуметтік салаға жауапты екенін, сондықтан, халықты мазалаған проблемаларды Үкімет алдына қою қажеттігін қадап айтты.

«Ол Үкіметте отырған ойыншық емес. Мен Әбілқасымова ханымды құрметтеймін, бірақ министр ретінде ол әлеуметтік салаға жауапты. Сондықтан, халықтың талабы орынды деп санаймын. Министрді отставкаға кетіру керек пе? Жұртшылық министрден қандай да бір әрекеті үшін жауапкершілікті талап етуге құқылы. Әрбір министр өз саласына жауап беруі тиіс», – деді Перуашев.

Ол еңбек және халықты әлеуметтік қорғау вице-министрі Светлана Жақыпованың «ата-аналардың түнде жұмыс істеуі – олардың таңдауы» дегеніне қатысты да пікірін білдірді.

«Ата-ана шарасыздықтан барып отыр мұндай қадамға. Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі неге көп балалы ата-аналарды түнде жұмыс істеуге жібереді?», – деп ашуланды депутат.

Оның айтуынша, Мәжілістің жалпы отырысында «Ақ жол» фракциясы көп балалы отбасыларға төленетін әлеуметтік жәрдемақы, баспана мәселесін тағы да көтереді.

Перуашев өрт қауіпсіздігі мәселесі аймақтық емес, барлық өңірде кездесетін жүйелі проблема екенін атап өтті.

«Өртке қатысты айтар болсақ, бұл төтенше жағдайлар комитетінің тікелей жауапкершілігі. Отставка туралы сөз қозғасақ, ішкі істер министрлігінің төтенше жағдайлар комитетінің отставкасы туралы айтуымыз керек. Бұл олардың тікелей жұмысы», – деді депутат.

Естеріңізге сала кетейік, бір отбасындағы бес баланың өмірін жалмаған өрт Астанада Көктал-1 ауданында болды. Апалы-сіңлілі бес қыз түнде үйде жалғыз қалған, ата-анасы жұмыста болыпты. Өрт салдарынан 2006, 2009, 2014, 2016 және 2018 жылдары туған бес бала көз жұмды.

АУЫЛДАН ҚАЛАҒА КӨШКЕН АЗАМАТТАРДЫҢ БАРАР ЖЕРІ ЖОҚ

Мәжіліс депутаты Азат Перуашев кезінде ауыл жастарына жатақхана салу туралы ұсынысы әлі де өзекті екенін айтты.

Депутаттың айтуынша, бүгінде республика бойынша әкімдіктерде баспана кезегінде тұрғандар саны 1,5 миллион адамға жетті. Тағы бір миллионы жеке үй салу үшін жер учаскесін алу кезегінде тұр. Ал қазір елімізде жүзеге асып жатқан бағдарлама бойынша жылына 100 мың пәтер салу жоспарланған.

«Яғни, баспана кезегінде тұрғандардың жалпы саны 2,5 миллион адам. Сонымен қатар әр жыл сайын ауылдардан қалаларға 200-300 мың адам қоныс аударады. Бұл 300 мың ешқандай кезекке ілікпейді. Өйткені, әкімдіктегі кезекке тұру үшін әкімдіктің «пропискасы» болуы керек немесе аз қамтылғандар қатарына жатуыңыз керек, яғни, мүгедек, көп балалы отбасы, жетім немесе ардагер болуың керек. Мұндай жастар олардың қатарына жатпайтыны түсінікті. Сондықтан, менің ауыл жастарына жатақхана салу ұсынысым осыдан туындаған болатын», – деп түсіндірді ол.

Ол «барак» емес, заманауи жатақхана салуды ұсынғанын қадап айтты.

«Ауылдан қалаға көшкен азаматтардың барар жері жоқ. Содан кейін жігіттер арба сүйреп, ал қыздарымыз жеңіл жүріске салынады. Олар біздің балаларымыз», – деді мәжілісмен.

Айтуынша, жылына 100 мың пәтерден салынса, 1,5 миллион адамның кезегі тек 15 жылдан кейін аяқталады. Ал бұл аралықта ауылдардан қалаларға 3 миллион адам көшіп келеді.

«Сонда осы үш миллион адамды қайда жібереміз? Олар 15 жыл бойы қайда тұрады? Қай жерде отбасын құрып, бала туады? Міне, бұл проблема әлі де өзекті және шешімін тапқан жоқ», – деді ол.

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖАҢА ЖАҺАНДЫҚ КЕЗЕҢГЕ САЙ ДАМЫМАҚ

ҚР Мәдениет және спорт министрлігі Тілдерді дамыту бағдарламасының аясында «Жаңа жаһандық кезеңдегі қазақ тілі» IT-тұсаукесер рәсімін өткізді. «Astana Hub» халықаралық технопарк алаңында өткен жаңа IT-жобалардың ресми тұсаукесеріне қоғам қайраткерлері, жазушылар, тіл мамандары, әдіскерлер және Парламент Мәжілісінің депутаты, «Ақ жол» фракциясының жетекшісі Азат Перуашев қатысты.

Таныстырылым барысында ҚР МСМ Шайсұлтан Шаяхметов атындағы «Тіл-Қазына» ұлттық ғылыми-практикалық орталығы латын негізді қазақ әліпбиін үйретуге бағытталған заманауи инновациялық технологиялар ұсынды.

Сонымен қатар, Алаш көсемі Әлихан Бөкейханның тұлғалық энциклопедиясы, сондай-ақ Е.Омарұлы, Ә.Қайдар, Р.Сыздықова, Ш.Сарыбаев сынды ғылым қайраткерлерінің ғылыми-танымдық еңбектері, Ә.Жүнісбектің «Қазақ тіл білімінің мәселелері», З.Күзекованың қазақ тілін оқытуға арналған деңгейлік оқулықтары, белгілі полиглот Д.Петровтың әдістемесі мен қазақ және ағылшын тілдерін үйретуге арналған оқу құралдары таныстырылды.

«Бізге Алаш институтының Дихан Қамзабекұлы, Сұлтан-Хан Аққұлұлы бастаған жетекшілері мен ғалымдары Әлихан Бөкейханның және басқа да Алаш қайраткерлерінің еңбектерін жинап, баспадан шығарсақ па деп ұсыныс жасаған еді. Осы орайда, біз Үкіметке бірнеше депутаттық сауалдарды жолдадық. Мәдениет министрлігіне ұсыныс жасадық. Бұл – мемлекеттік маңызы бар, мәні бар бастама. Нәтижесінде, міне, Мәдениет және спорт министрінің, сондай-ақ Қаржы министрлігінің қолдауымен бұл кітаптар жарыққа шықты. Меніңше, бұл да бір үлкен жетістік. Себебі, бұлар – Тәуелсіздігіміздің алғашқы қарлығашы деп айтсақ болады», – деп атап өтті тұсаукесерде сөз сөйлеген депутат Азат Перуашев.

Келген қонақтар мен қатысушыларға веб-порталдар мен платформалар, мобильді қосымшалар, іздестіру жүйелері, анимациялық фильмдер, энциклопедиялық, танымдық веб-сервистер көрсетілді.

КӘСІПКЕРЛЕРДІҢ АЙТАРЫ БАР

Парламент Мәжілісінің депутаты Меруерт Қазбекова өзінің кезекті кездесуін «Атамекен» ҰКП Ақмола облыстық филиалында өткізді. Бұл жиынға Прокуратура, Антимонополиялық комитет, қоғамдық бірлестіктер, коммуналдық кәсіпорындар, кәсіпкерлер және монополиялық мекемелер өкілдері қатысты.

Халық қалаулысы Елбасының коммуналдық қызметте бағаның тұрақтылығын қамтамасыз ету, негізсіз бағаны жоғарылатудың болмауын тексеру мәселесіне назар аударды. Өңірде жылу және су бағасында біршама тарифтің төмендегені байқалып, ал электр энергиясындағы бағаның өкінішке орай азаймай отырғаны әңгіме өзегіне айналды. Әсіресе, бизнестің адымын аштырмайтын түстары төңірек қозғалды.

Ішкі нарықты қамтамасыз ету, монополиялық мекемелердің негізсіз тарифтерді көтеруі және тағы басқа мәселелер жайлы ойлар ортаға салынды. Әсіресе, электр энергиясы, жылу және су бағасында тарифтерді негізсіз баға көтерудің бар екендігі жөнінде мәселелер депутатпен өткір қойылып, монополияға қарсы комитет өкілдеріне сұрақтар қойылды. Прокуратура өкілдері аталған мәселеде тексерістердің жүргізіліп, электр энергиясы тарифі бойынша мәселе сотқа берілгенін атап көрсетті. Кездесу кезінде кәсіпкерлер өздерін толғандырған мәселелермен де бөлісті. Оны шешудің жолдарын қарастырып, депутаттың да бұған бей-жай қарамауын өтініп сұрады.

Жалпы, бұл жолғы кездесу мазмұнды өтті. Кәсіпкерлер де Парламент өкілінің өздерімен еркін әңгіме құрып, пікір алмасқанына риза болып тарқасты.

«Ақ жол» партиясының баспасөз қызметі

Экономикасы қуатты, ғылым мен білімі дамыған, заманауи өркениеттің көшін бастаған қандай мемлекет болса да, оның қол жеткізген табысы алдымен сол елде тұратын халықтың өзіне байланысты. Барлық жетістіктерді жасайтын да сол халық. Әр елдің мемлекетті құраушы негізгі өз ұлты болуы да заңдылық. Ал ұлттың бірінші белгісі – тіл болып табылатыны да талас тудырмаса керек. Олай болса, қазақ елінде қазақ тілінің мемлекеттік мәртебе алып қана қоймай, кең қолданыста болуы өмірлік қажеттілік. Елімізде тұратын өзге ұлыстар мемлекет иесі – қазақ ұлтының төңірегінде топтасуы қажет. Ешкімге ұқсамайтын озық мәдениеті, салт-дәстүрі бар қазақ ұлты көш бастаушы міндетін атқара білгені жөн.

ТІЛІМІЗГЕ ДЕГЕН ТАЛАП ТӨМЕНДЕМЕУІ КЕРЕК

Өкінішке орай, кеңестік кезеңде қазақ тілі қолданыс аясын тарылтып, кенжелеп қалғаны жасырын емес. Одақ құрамында болған көптеген ұлттар орыс тілі жетегінде кетті. Оған сол кезде жүргізілген солақай саясат тікелей әсер еткені белгілі. Еліміз тәуелсіздігін жариялаған күннен бастап тіл мәселесі бірден көтеріле бастады. Егемендіктің алғашқы жылдары барлық аймақтарда, қалаларда, тіпті ірі кәсіпорындарда «Қазақ тілі» қоғамдары құрылып, белсене жұмыс істеді. Кеңестік кезеңде саны мүлдем азайып кеткен қазақ мектептері, балабақшалар ашылып, сан ғасырлық тарихы бар ұлттық салт-дәстүрлеріміз қайта жаңғырды. Бұл бағытта арнайы заң қабылданып, түрлі бағдарламалар, жобалар ұсынылды. Шүкіршілік, қазір қазақ тілі негізгі ресми мемлекеттік тіл ретіндегі міндетін атқарып, қолдану аясын жылдан жылға кеңейтіп келеді. Соған қарамастан, қазақ тіліне деген талап ешқашан төмендемеуі керек. Ол тұрақты түрде дамытылып, басты назарымызда болғаны жөн.

Жыл сайын жаңарып, кең қанат жайып келе жатқан әсем Алматыдағы Алатау ауданының құрылғанына небары 10 жыл болды. Алып қаланың байырғы аудандарымен салыстырғанда, әлі де бала жасында десек болады. Соған қарамастан Алатау ауданы өзгелермен барлық көрсеткіштер бойынша иық тірестіре алатындай жағдайда десек қателеспейміз. Бұрынғы облыс көлемінде болған ауылдардың басын біріктіріп, қала дәрежесіне жеткізу оңай шаруа емес. Асфальт жолдар салынып, су, газ, кәріз құбырлары жүргізіліп жыл сайын күрделі қаржы игеріліп жатыр. Бір ғана экономикалық, әлеуметтік-тұрмыстық жағдай ғана емес, аудан тұрғындарының мәдени деңгейін көтеруге де үлкен көңіл бөлініп келеді. Кейінгі жылдарда бой көтерген «Алматы арена» мен Дәстүрлі өнер театры қазір бүкіл алматылықтар мен оның қонақтарының сүйікті орнына айналды.

Алдында айтқанымыздай, осының бәрі қала халқының еңбегі. Оның басым бөлігі өзіміздің қара көз қазақтар. Сондықтан, ұлттық өнер мен мәдениетімізді дамыту – алғы шарттардың бірі. Тұрмысымыздың сан саласын айтпай-ақ, тек қана тіл мәселесіне тоқталсақ деймін. Тіліміздің сақталуы мен дамуына алдымен мемлекеттік органдар жауапты. Бұл бағытта белгілі бір дәрежеде тұрақты жұмыстар жүргізілуде. Мысалы, Алатау ауданында соңғы кезде атқарылған бірқатар шараларды атауға болады. «Қазақстан Республикасында тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын» іске асыру мақсатында ауданда және қала көлемінде көптеген істер атқарылды. Былтырғы мамыр айында Құрманғазы атындағы Қазақ мемлекеттік академиялық халық аспаптары оркестрінің концерт залында «1 – мамыр Қазақстан халқының бірлігі күні» мерекесіне орай «Тіл – татулық тірегі» атты фестиваль өткізілді. Аталған іс-шараға ауданымыздағы Ұйғыр этно-мәдени орталығы және «Эрзи» би тобы қатысып, дипломдармен марапатталды.

Көп тіл білу – бүгінгі заман талабы. Осыған орай елімізде үш тілді меңгеру бағдарламасы қолға алынғаны аян. Қазақ, орыс және ағылшын тілдерін жетік меңгерген жастар арасында «Тіл дарын» қалалық байқауы өткізілді. Қатысушылар 3 кезең бойынша сынға түсті Алатау ауданынан 3 үміткер қатысып, Қасенова Дания І-орынды иеленді. Осы бағдарлама аясында Тілдерді дамыту басқармасының 2018 жылға арналған жоспарына сәйкес «Пушкин оқулары» атты қалалық іс-шара өткізілді. Аталған байқауда Алатау ауданы атынан Садуақасова Анель, Жанашова Аружан, Шекетай Ақниет, Темірболат Мұхамеджан қатысып алғыс хаттар мен естелік сыйлықтарға ие болды.

Қазір қазақ тілін жетік меңгеруге еліміздегі өзге ұлт өкілдері де ынталы екені байқалады. Қыркүйек айында

Алматы қаласының Тілдерді дамыту басқармасы мемлекеттік тілді меңгерген этнос жастары арасында «Тіл – парасат» қалалық байқауы өткізілді. Байқауға Алматы қаласының 8 ауданынан 19 үміткер қатысты. Алатау ауданы атынан өзіміздің тұрғындар – Халықаралық қазақ-қытай тілдері колледжінің 2 курс студенті Александра Пономаренко, Абай атындағы Қазақ Ұлттық педогогикалық университетінің 1-курс студенті Айгүл Яркул қатысты. Яркул Айгүл конкурста бас жүлдені жеңіп алды. Сол сияқты ауданның этнос өкілдері арасында «Абай оқулары» қалалық байқауы өткізілді. Алатау ауданының намысын қорғаған 2 үміткер ынталандыру алғыс хаттарымен марапатталды.

Қазақ тілін жаппай меңгеруде осы саладағы мұғалімдердің алар орны ерекше. Жастардың ана тілін барынша жетік білуіне ұстаздар үлкен үлес қосып келеді. Былтыр қазан айында Алматы қаласы тілдерді дамыту басқармасы Білім басқармасымен бірге мұғалімдер күніне орай «Қазақ тілінің үздік оқытушысы» қалалық байқауы өтті. Байқауға Алатау ауданындағы мектептерінің қазақ тілі пәні мұғалімдері де белсене қатысты.

Алматы қаласы әкімдігінің 2017 жылғы 18-мамырдағы №2/163 қаулысымен бекітілген 2016-2019 жылдарға арналған іс-шаралар жоспарына» сәйкес «Рухани жаңғыру» бағдарламасы аясында Қазақстан Республикасының Тәуелсіздік күніне орай «Ана тілім – ән жырым» қалалық байқауы ұйымдастырылды. Бұл байқау үлкен мерекеге айналды десе де болады. Бірнеше айға созылған қалалық байқауда Алатау ауданының қатысушылары Ақбаева Нұршат «Толғауы терең жыр – терме» номинациясы бойынша бас жүлде, Қалиев Қажымұқан «Сұлу сазды әсем ән» номинациясы бойынша 2 жүлделі орынды, Сағынаев Нұрлан «Мағыналы, ойлы көркемсөз» номинациясы бойынша 3 жүлделі орынды иеленді.

Алматы қаласында мемлекеттік тіл саясатын жүзеге асыруда жоғары көрсеткіштерге қол жеткізіп келген Алатау ауданы 2018 жылдың қорытындысы бойынша 2 орынға ие болды. Оның ішінде құжат айналымы, қазақ тілі курстарына қатысуы және байқаулардың нәтижесі де есепке алынды.

Кеңестік кезеңде тек қана тіліміз ғана қысым көріп келген жоқ, көптеген елді мекендер мен көше атаулары да орысшаланып кеткені белгілі. Тарихи шындық орын алмаған жерде әділдік бар деу қисынсыз. Бұрмаланған тарихымызды қалпына келтіру ұлтымыздың жүріп өткен ұлы жолын кейінгі келер ұрпаққа қаз-қалпында жеткізу бүгінгі біздердің міндетіміз. Оған қоса кейбір атаулар қала бойынша қайталанып келді. Халықтың өтініші бойынша және Ономастика комиссиясының қорытындысы негізінде, Алматы қаласы әкімдігінің қаулысы мен Алматы қаласы маслихатының шешімімен Алатау ауданы бойынша көптеген көшелер атауы қазақшаланды. «Алғабас – 1» шағын ауданы — «Нұркент», «Алғабас – 2» шағын ауданы — «Ботакөз», «Алғабас – 3» шағын ауданы — «Ақмаржан», «Алғабас – 4» шағын ауданы — «Ғажайып», «Алғабас – 5» шағын ауданы — «Дарабоз», «Алғабас – 6» шағын ауданы — «Зерделі», «Заря востока» шағын ауданы — «Шапағат», «Құрылысшы» шағын ауданы — «Самғау», «Трудовик» шағын ауданы — «Томирис» болып өзгертілді.

Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Республикалық ономастика комиссиясының 2018 жылғы 10 шілдедегі қорытындыларының негізінде Алатау ауданы бойынша «Алғабас» шағын ауданында – 56, «Боролдай» шағын ауданында –18, «Мәдениет» шағын ауданында – 11, «Теректі» шағын ауданында – 15, «Әйгерім – 1»шағын ауданында – 6, «Өжет»шағын ауданында – 4, «Көккайнар» шағын ауданында – 3, «Шапағат» шағын ауданында – 5 көше атаулары қазақшаланып өзгертілді. Қазіргі уақытта «Алматы бас жоспары» ғылыми-зерттеу институты ЖШС-мен бірге атауы ауысқан көшелер бойынша үйлер санын анықтау жұмыстары жүргізілуде.

Аудандық әкімдік пен мектеп, балабақша сияқты мемлекеттік мекемелер тарапынан қыруар жұмыс жүргізілгенмен қазақ тілін қолдану жүз пайыздық көрсеткішке жетті деп айтуға әлі ертерек. Бұл бағытта, күнделікті жұмыс барысында көптеген кедергілер де кездеседі. Тұрғындар арасынан тіліміздің мәртебесіне баса мән бермейтіндер де табылып қалады. Олармен де қосымша жұмыс жүргізу қажет. Кейбір мекемелерде құжаттар қазақ тілінде жүргізілмейтін кездері де орын алады. Әсіресе, көше бойындағы жарнама немесе көрнекі ақпараттар алаңдатады. Алатау ауданы бойынша көрнекі ақпараттарды дұрыс орнатпаған, қазақ тілінде қатесі бар немесе қазақ тіліндегі аудармасы жоқ мекемелермен жұмыс жасалып, аудандық сауда орындары мен мекеме басшыларымен жиналыс өткізіліп, ескертпе хаттар табысталды. Өткен жылда аудан бойынша 40 қателері бар, қазақ тілінде аудармасы жоқ көрнекі ақпараттардың қателері түзетіліп, ауыстырылды. Бұл жұмыста заңның жұмсақтығы қолбайлау, оларға қателерін түзетуге бір жылдық мерзім көзделген. Оған дейін айыппұл салуға болмайды. Қатаң шара қолданбаса кемшіліктерді түзетуге ұзақ уақыт керек. Осы бағытта телеарналар сияқты бұқаралық ақпарат құралдарының көмегі аса қажет. Оған қоса тұрғындарымыздың тілімізге деген жанашырлығы мен белсенділігі керек. Әрбір адам осы бір ортақ іске өз үлесін қосса тіліміздің тұғыры биік болар еді.

Айжан БАУЫРЖАНОВА,
Алатау ауданы әкімдігі Мәдениет және тілдерді дамыту бөлімінің басшысы

Алматы қаласы

№6 (824), 15 aqpan, 2019

ҚАЗАҚ ҮНІ
www.qazaquni.kz

ТҮРКІСТАН – ТҮРКІ ӘЛЕМІНІҢ

КИЕЛІ МЕКЕН ТАРИХЫ – КҮЛЛІ ҚАЗАҚ ТАРИХЫ

«Тарихы бай, тағылымы терең Түркістанның еліміз үшін орны бөлек. Ол бүкіл Орталық Азиядағы ең көне қалалардың бірі. Түркістан – қазақ елінің рухани жүрегі, қазақтың көптеген қабырғалы тұлғалары мәңгіге жай тапқан қасиетті қала. Осында жерленген 164 әйгілі тұлғаның 21-і ел басқарған қырандар, 30-дан астамы қол бастаған батырлар, ауқымды сөз бастаған билер. Түркістан тарихы – күллі қазақтың тарихы», – деген Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев көне шаһардың алар орнының айрықша екендігін атап көрсеткен-ді.

Былтырғы жылы Мемлекет басшысының тікелей жарлығымен Түркістан облысының құрылғандығы айтулы жаңалық болған-ды. Осынау игі істің жүзеге асуының өзіндік себептері де жоқ емес. Бұл тұрғыда ел Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы: «Қасиетті Түркістанға деген мақтаныш сезімі әр қазақтың жүрегінде ұялаған. Түркістан – тек бізге ғана емес, күллі түркі жұртшылығына қасиетті әрі қадірлі мекен. Халқымызда «Мәдинада Мұхаммед, Түркістанда Ясауи» деген сөз бар. Осындай сан алуан факторлар Түркістанды тұтас тұран додасының, түбі бір түркі жұртының рухани орталығына айналдырды. Түркі мемлекеттері Түркістан қаласын түркі әлемінің мәдени астанасы деп жариялағаны белгілі. Осыған орай мұнда ТҮРКСОЙДЫҢ қолдауымен 40-тан астам іс-шара өткізілді. Осының барлығы Түркістанды облыс орталығы деп жариялауымызға себеп болды», – деген еді.

Елбасы бекіткен бас жоспардың аясында Түркістан облысының әкімі Жансейіт Түймебаевтың жетекшілігімен бүгінде жүйелі жұмыстар атқарылуда. Нәтижесінде бүкіл елдің назарын өзіне аударған Түркістан күннен күнге көркейіп, ажарлана түсуде. Бұлай болуы да заңдылық. Өйткені, Түркістан – түркі әлемінің мәдени орталығы. Түркі жұртының тұмарына айналған Түркістанның бүгінгі мәдени тіршілігі турасында Түркістан облысы Мәдениет және тілдерді дамыту басқармасы басшысының міндетін атқарушы Асылхан Теміргханмен тілдесіп, оқырман қауымға тұщымды дүние ұсынуға тырыстық.

Түркістан облыстық мәдениет және тілдерді дамыту басқармасы облыс көлемінде мәдениет және тілдерді дамыту саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыру, мәдениет пен өнерді насихаттау, қазіргі заман талабына сай халыққа сапалы мәдени қызмет көрсету және жас таланттарға қолдау көрсету бағытында ілкімді істерді атқарып келеді. Бұл өз кезегінде Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі мәдени саясатының аймақ көлемінде жоғары деңгейде орындалып келе жатқандығының айқын көрінісі екендігі сөзсіз.

«Ғылым мен мәдениет барлық дүниенің алтын алқасы болып отыр» деп заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов айтпақшы, ең басты құндылығымыз – мәдениетіміздің көшін ілгерілету үшін еліміздің әрбір өңірінде заман талабына сай мәдени нысандардың санын арттыруымыз керек. Бұл тұрғыда Түркістан облысы мәдени нысандарға бай екендігін ауыз толтырып айтуға болады.

Бүгінде облыс көлемінде 678 мәдениет және өнер мекемесі халыққа қалтқысыз қызмет көрсетіп келеді. Атап айтқанда, 387 кітапхана, 251 клуб, 24 музей, 3 кәсіби театр, 7 саябақ, облыстық филармония, көркемсурет галереясы, «Оңтүстікфильм» мекемесі, «Түркістан сарайы» концерттік мекемесі халық игілігі үшін жұмыс істеуде.

Облыс орталығы Түркістан қаласына көшірілуіне байланысты театр, кітапхана, музей, цирк сынды 12 облыстық мәдениет және өнер мекемесі Шымкент қаласына берілген.

Облыс бойынша халықты ұлттық өнерімізбен сусындату мақсатында әртүрлі мәдени іс-шаралар тұрақты түрде өткізіліп тұрады. Әрі аталмыш шаралар аясында әлемдік мәдениет туындылары да көрерменге ұсынылады. Мәселен, былтырғы жылы, 4 республикалық, 27 облыстық деңгейдегі, жалпы клуб мекемелерінде 12798, кітапханаларда 16317, музейлерде 821 көпшілік іс-шара өткізіліпті. Мұндай шаралардың легі жыл басынан бері де өз жалғасын тауып келеді.

ТЕАТР – МӘДЕНИЕТ МАЙДАНЫНДАҒЫ СҮБЕЛІ ІС

«Егер қоғамда жара болып жатса, оны театр емдеуге, не «бәрі жақсы болады» деп сендіруге тиісті емес, театр сол жақты саусағымен нұсқап көрсетуі керек. Сонда ғана қоғам алдындағы парызы өтеледі», – деген екен Михаэль Тальхаймер. Осындай қоғам алдындағы жауапты парызын өтеп келе жатқан түркістандық театрлардың да тындырған тірліктері мол.

Қашан да, жаңашылдыққа құштар өңірдегі үш кәсіби театрда 11 жаңа спектакль сахналанды. Сондай-ақ, жыл бойы 760-қа жуық спектакль қойылып, олардың барлығы дерлік көрерменнің көңілінен шыққан. Артистердің бір-бірімен тәжірибе алмасуына септігін тигізетін іс-сапарлар да аймақта жиі өткізіліп тұрады. Мәселен, бір ғана театр саласында 22 гастрольдік іссапар ұйымдастырылған.

Есігімізден енді ғана енген 2019 жылы да театр саласында ауқымды жоспарлар жетерлік. Мемлекет басшысының «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламалық мақаласы аясында 12 жаңа спектакль сахналанып, аудандар мен қалалар, ауылдарға, облыстарға 30-ға жуық гастрольдік іссапарлар ұйымдастырылмақ.

Сондай-ақ, Татарстанда өтетін XIV «Науруз» Түркі халықтарының халықаралық театр фестиваліне қатысып, жүлделі орын иеленуді көздеп отыр.

Сондай-ақ, Қ.Жандарбеков атындағы Жетісай драма театрының 50 жылдық мерейтойын жоғары деңгейде атап өту де биылғы жылдың жоспарындағы жұмыс. Сонымен қатар, Қ.Жандарбеков атындағы Жетісай драма театрының директоры, суретші Бақыт Сраилов Түркияның Адана мемлекеттік театры сахналайтын Шыңғыс Айтматовтың «Қызыл орамалды шынарым» спектакліне қоюшы-суретші ретінде шақырылып отыр. Мұның өзі Түркістан облысының мәдениетіндегі жетістіктің көрінісі екенін айтуға тиіспіз.

Сондай-ақ, өңір мәдениетінің мерейін өсіріп жүрген мәдени ошақтың бірі – Ш.Қалдаяқов атындағы облыстық филармония мен «Түркістан сарайы» десек артық айтқандық емес. Аталмыш мәдени орындарда былтыр жыл бедерінде 373 концерт және мәдени іс-шаралар өткізіліпті. Сондай-ақ, жиырмаға жуық гастрольдік сапарлар ұйымдастырылып, ұжым мүшелерінің кәсіби шеберліктерінің шыңдалуына септігін тигізген.

«Жаһандық заманауи Қазақстандық мәдениет» бағыты бойынша облыстың мәдениеті мен өнерін шетелдерге таныстыру мақсатында облыс өнерпаздары «Кастамону – Түркі әлемінің мәдени астанасы» жылының аясында Түркия Республикасының Кастамону, Анкара, Ыстамбұл қалаларында өткен концерттерде өнер көрсеткен. Сонымен қатар Жапонияда және Балкан мемлекеттінде өткен бірқатар мәдени шаралардың да басы-қасынан табылған.

Түркістандық өнерпаздардың жеткен жетістіктері де жетерлік. Атап айтқанда, Финляндия, Швеция, Эстония, Ресей, Италия, Грузия, Түркия, Молдова, Қырғызстанда өткен түрлі жанрдағы халықаралық байқаулар мен фестивальдерге қатысып, жүлделі орындарды иеленген.

Сондай-ақ, «Түркістан» сарайының «Фараб» би ансамблі Түркия мемлекетінің Иниголь қаласында өткен халықаралық «Мәдениет және өнер ұжымдары» конкурсында I орынды иеленуі де зор жетістік. Аталмыш би ұжымы Бурса қаласында өткен 32-ші халықаралық «Алтын Қаракөз» конкурсында арнайы жүлдемен марапатталып, еліміздің атын әлемге танытып қайтты.

Кино саласында да көңіл қуантар істер көп. Атап айтқанда, «Оңтүстікфильм» мекемесі «САҚ» киностудиясымен бірлесе отырып «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» бағдарламасының аясында «Ордабасы бірліктің туы», «Оқсыз», «Түркістан» анимациялық фильмдерін, «Төле би» 10 сериялы тарихи телехикаясын түсірді. Көрерменің жоғары бағасын алған аталмыш фильмдер қазақ киносына қосылған бағалы туындылар.

Сонымен қатар, кішкентай көрермендер үшін «Күш атасы – Қажымұқан», «Киелі Қазығұрт», «Отырарды қорғау» анимациялық фильмдері мен «Көне

МӘДЕНИ АСТАНАСЫ

жетігеннің сыры» телесериалы облысымыздың барлық аудандары мен қалаларындағы жергілікті телеарналардан және «Хабар», «Асыл арна» арналарынан көрсетіліп, көпшіліктің көзайымына айналды.

Ал биылғы жылы «Оңтүстікфильм» аудан, қалаларда Түркістанда түсірілген анимациялық және көркем фильмдердің апталығын өткізуді көздеп отыр. Сонымен қатар, «Ахмет Яссауи» телесериалын, «Әл-Фараби» көркем фильмін және «Қамбар батыр», «Сауран қалашығы» анимациялық фильмдерін түсірмек.

Сондай-ақ, ел мәдениетінің дамуына ұйтқы болып отырған клуб мекемелерінің жұмысы да қарқынды даму үстінде. Мәселен, Түркістан облысында 251 клуб мекемесі болса, оның әрбірінде өткізілетін мәдени шаралардың халыққа берері мол.

Былтырғы жылы облысқа қарасты Сарыағаш, Қазығұрт, Түлкібас аудандарындағы мәдениет үйлеріне күрделі жөндеу жұмыстары жүргізіліп, пайдалануға берілді. Аталған аудандардағы халқы өз ризашылықтарын білдіріп, мәдени шаралардың басы-қасынан табылып жүр. Еліміздің әрбір түкпір-түкпірінде осындай жүйелі жұмыстар атқарылса қазақ мәдениетіне қосылған сүбелі үлес болары анық.

ХАЛЫҚ МҰРАСЫ – ҚЫМБАТ ҚАЗЫНА

Облыс аумағында 24 музей жұмыс істесе, олардың әрқайсысында экскурсия, көрме сынды көпшілік іс-шаралар жиі ұйымдастырылады. Бүгінде 7268 жаңа экспонат жинақталып, ал жалпы қор 164106 данаға жетті.

Ел Президентінің Рухани жаңғыру бағдарламасын жүзеге асыру бағытында облыстық музейлер мен кітапханаларда бірлескен жобалар жүзеге асырылды. Атап айтқанда, «Халық мұрасы – халық қазынасы», «Тарихи қазыналар», «Есімі елімен бірге жасаған», «Ата – баба мұрасын сақтайық», «Туған өлкем тарихы», «Ұлттық әшекей бұйымдары», «Отырар мұралары» жобалары қазақ елінің тарихынан сыр шертетін, әрі жас ұрпаққа берері мол игі істер деп айтуға толық негіз бар.

БІЛІМНІҢ ҚАЙНАР БҰЛАҒЫ

Әбіш Кекілбаевша: «Адамды адам еткен – кітап, адамзат еткен – кітапхана» десек, облыс аумағында халық игілігі үшін көптеген кітапханалар қызмет көрсетеді. «Түркістан еліміздің – рухани астанасы» десек, өңір жұртшылығы рухани байлықтан нәр алуға тиісті. Тарқатып айтсақ, облыстағы 387 кітапхана 110 714 дана жаңа кітаптармен толықтырылып, кітап қоры 5 млн. 668 мың данадан асып жығылады. Әрбір кітапхана өзінің қорын молайту бағытында тынымсыз тірліктер атқаруда. «Ең көп оқылатын 100 кітап», «Алтын қорға үлес қос», «Кітапханаға сый» сынды акциялардың өтуі осы сөзіміздің дәлелі болса керек-ті. Аталмыш шаралардың нәтижесінде 9765 дана кітап кітапханалардың қорына сыйға берілді.

«Цифрлы Қазақстан» бағдарламасы аясында бүгінгі күні кітапханалардың электрондық кітап қоры – 22 751 данаға, цифрлы форматқа көшірілген құжаттар саны – 1867 данаға жетті.

Халыққа қазіргі заман талабына сай кітапханалық қызмет көрсету мақсатында «Нұр Отан» партиясының жобасына сәйкес Арыс, Кентау, Түркістан қалалары мен Түлкібас, Ордабасы, Сарыағаш ауданының орталықтандырылған кітапханалар жүйесінен коворкинг орталықтары ашылды. Мұндай орталықтарды облыстың басқа да аудан, қалаларындағы кітапханаларда ашу жоспарланған.

МӘДЕНИ МҰРА – ХАЛҚЫМЫЗДЫҢ БАҒА ЖЕТПЕС БАЙЛЫҒЫ

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауында: «Біз қазақ халқының сан ғасырлық дәстүрін, тілі мен мәдениетін сақтап, түлете береміз. Сонымен қатар ұлтаралық және мәдениетаралық келісімді, біртұтас Қазақстан халқының ілгері дамуын қамтамасыз етеміз», – делінген-ді. Мәдениетіміздің мәйегі – қазақ халқының сан ғасырлық тарихы бар мәдени мұралары екені сөзсіз. Халықтың тарихи естелігі – ғасырлар бойы мәдени мұраға салынатын, барлық адамзат өркениетінің мәдени топтарын, халықтың, ұлттың, этностың өзін сақтап қалудың негізі болып табылатыны анық.

Елбасымыздың арнайы бастамасымен республика бойынша «Мәдени мұра» бағдарламасы қолға алынып, еліміздегі ата-бабадан мирас болып қалған сан ғасырлық мұраларымыз қайта жаңғыра түсуде.

Ел үшін ерекше маңызы бар ескерткіштеріміз бен құнды жәдігерлерімізді келер ұрпаққа көздің қарашығындай сақтап, әрі заман талабына сай жаңғырта отырып аманаттау әрбіріміздің азаматтық – парызымыз. Түркістан қаласы осындай мәдени ескерткіштерге бай екендігімен де ерекшеленеді.

Өңірде тарих және мәдениет үшін айрықша маңызы зор археология және сәулет ескерткіштерінің саны –1249-ды құрайды.

Екі дүниенің есігі атанған Түркістан қаласының ең басты құндылығы – Қожа Ахмет Ясауи кесенесі екені белгілі. Оны әлемнің сегізінші кереметі деп тегіннен тегін атамаған. Бұл сарайлар мен ғибадатханалардың кешені орта ғасыр сәулетінің жауһары, ол ЮНЕСКО-ның Әлемдік мұра тізіміне енген. Осынау баға жетпес байлығының арқасында бүгінгі күні Түркістан – түркі әлемінің мәдени астанасы. Сондықтан да киелі мекен бұдан өзге де республикалық маңызы бар сәулеттік археологиялық ғимараттарға бай.

Өңірде 19 сәулеттік, 7 археологиялық ғимарат бар. Оның ішінде жергілікті маңызы бары – 426. Сонымен қатар, 796 тарихи-мәдени мұра объектілері бар.

Былтырғы жылы Ақсүмбе қарауыл мұнарасы мен Ишан базар (Ақмешіт) мешітіне тарихи-мәдени сараптама жұмыстары жүргізіліп, нәтижесінде республикалық ескерткіштердің мемлекеттік тізіміне енгізуге ұсынылды. Сондай-ақ, Ұзын ата кесенесінің бүгінгі таңдағы техникалық жай-күйін анықтау жұмыстары жүргізілуде.

ЖАҢА ЖОБАЛАР – ЖҮЙЕЛІ ЖҰМЫС КЕПІЛІ

Түркістан облысында «Қазақстанның жалпыұлттық киелі орындары» жобасының аясында аймақ көлемінде ауқымды істер атқарылуда. Түркістан облыстық мәдениет және тілдерді дамыту басқармасының жетекшілігімен арнайы өңірлік жұмысшы тобы құрылып, облысымыздағы қасиетті, киелі нысандардың тізімін іріктеп, өңірлік карта жобасы дайындалды.

«Қасиетті Қазақстан» орталығы тарапынан республика бойынша ұсынылған нысандардың ішінен 100 нысан іріктеліп алынды. Оның ішіне Түркістан облысы бойынша ұсынылған 104 нысанның ішінен 24 нысан «Қазақстанның жалпыұлттық киелі орындарының» санатына еніп отыр.

Сонымен қатар «Ханқорған» қалашығының зерттелмеген бөлігіне археологиялық қазба жұмыстары, Оңтүстіктегі таңбалы тастарға археологиялық зерттеу жұмыстары жүргізілді. Өңіріміздегі киелі жерлердің аңыз-әңгімелер жинағы,«Түркістан облысының көне қалалары»,«Түркістан – руханият бесігі» фотоальбомы, Түркістан облысындағы киелі жерлердің географиясының 2 томдығы шығарылды. Мұның барлығы мәдени мұраларымызды қаз-қалпында сақтап, келер ұрпаққа аманаттау жолындағы айтулы істердің бір бөлігі.

Бүгінде облыс орталығы атанып күннен-күнге көркейіп келе жатқан Түркістанды – түлетуге үлес қосу аймақ перзенттерінің айнымас борышы деп білеміз. Алдағы уақытта Түркі әлемінің мәдени астанасы – Түркістан қазақ мәдениетінің дамуына өзінің сүбелі үлесін қоса бермек.

Мәдина ӘЙТПЕНБЕТОВА,
Түркістан облыстық мәдениет және тілдерді дамыту басқармасының баспасөз хатшысы

Арнайы «Қазақ үні» газеті үшін

Асылхан ТЕМІРХАН, Түркістан облысы Мәдениет және тілдерді дамыту басқармасы басшысының міндетін атқарушы:

– Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» атты мақаласы барша қазақстандықтарға жаңа серпін беріп, одан әрі жаңғыра түсуге жол ашқаны белгілі. Сондай-ақ, Мемлекет басшысының Түркістанды түркі әлемінің рухани орталығына айналдыру жөніндегі тапсырмасына орай қазіргі таңда облыс көлемінде жанды жұмыстар жүргізіліп жатқаны жұртшылыққа аян.

Бұл тұрғыда мәдени-бұқаралық іс-шаралар, форумдар, өнердің әр саласы бойынша байқаулар мен фестивальдер, көрмелер және ақын-жазушылар, тарихшылар мен ғалымдар, өнер қайраткерлерімен кездесулер, шығармашылық кештері ұйымдастырылуда. Әрі бұл бағыттағы жұмыстар өзінің жүйелі түрде өз жалғасын таба бермек.

Ел Президентінің Түркістанды облыс орталығы деп жариялаған тарихи шешімі мәдениет және руханият саласына да өзінің оң өзгерістерін ала келді. Биылғы жылы «Оңтүстікфильм» мекемесі аудан, қалаларда Түркістанда түсірілген анимациялық және көркем фильмдердің апталығын өткізуді және «Ахмет Яссауи» телесериалын, «Әл-Фараби» көркем фильмін және «Қамбар батыр», «Сауран қалашығы» анимациялық фильмдерін түсіруді жоспарлап отыр. Бұл тұрғыда атқарылуға тиісті істер қазіргі таңда қолға алынды. Ал, концерттік ұйымдар болса, ауылдарға, аудандар мен қалаларға, облыстарға, гастрольдік іссапарлар ұйымдастыруда. Сондай-ақ, облыстағы талантты өнерпаздар Өзбекстан, Қырғызстан, Қытай, Италия, Түркия сынды алыс-жақын шетелдерде өтетін өнер фестивальдеріне қатысып, жүлделі орындарды иеленуді жоспарлап отыр. Бұл бағыттағы еткен еңбегіміз бен төгілген теріміздің өз жемісін берер кезі де алыс емес.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев өзінің «Ұлы Даланың жеті қыры» деп аталатын мақаласында: «Біз атақты тарихи тұлғаларымыз бен олардың жетістіктерінің құрметіне ашық аспан астында ескерткіш-мүсіндер қойылатын «Ұлы даланың ұлы есімдері» атты оқу-ағарту энциклопедиялық саябағын ашуымыз керек. Екіншіден, мақсатты мемлекеттік тапсырыс ұйымдастыру арқылы қазіргі әдебиеттегі, музыка мен театр саласындағы және бейнелеу өнеріндегі ұлы ойшылдар, ақын-дар және ел билеген тұлғалар бейнесінің маңызды галереясын жасауды қолға алу қажет» дегені мәлім. Президент, тіпті, аталған мақалада сайын сахара дүниеге әкелген әл-Фараби мен Яссауи, Күлтегін мен Бейбарыс, әз-Тәуке мен Абылай, Кенесары мен Абай және басқа да көптеген ұлы тұлғалар шоғырын атап көрсетті.

Біз де бірталайдан бері қазақ халқының ең соңғы ханы, қаһарман қолбасшы Кенесары сұлтанның қайшылықты тағдыры туралы дүркін-дүркін қалам тербеп келеміз.

КЕНЕСАРЫ ДАҢҚЫ АЙДАЙ

Биыл хан Кененің жарық дүниеден озғанына жүз жетпіс екі жыл толады екен. Сол бір азалы тарихи сәттердің өкініш уытын тарқатып, саябыр тапқызатындай-ақ уақыт сияқты. Бірақ халқы айға атылған арыстандай, азаттық жолындағы қан майданда азулы жауларының жағасын жыртып барып көз жұмған жаужүрек ұлын елегізіп әлі күтеді. Ел намысын өз абырой-ұжданындай көретін тарихшыларымыз бен археологтер... жазушысы мен журналисі бар... ұлтжанды ғазиз ағайындарымыздың жан сыздатып, атақты аталарына қатысты ақиқат пен оның сүйегін сабыла іздемегені кемде-кем. Бұған дейін де аталған бағытта біз білетін... Білмейтініміз қаншама... Небір жорықтар жасалғаны анық. Бірақ дәл өз басым күндердің күнінде мен де осынау даңқты бабамызға қатысты тақырыпқа оқтын-оқтын араласармын-ау деп ойламаппын...

Сонда өзі, расында да, Хан Кене сонау Сарыарқа төсінен осынау ит арқасы қияндағы қырғыз еліне қалайша тап болған? Егер қысқаша қайырсақ, екі жылға созылған соңғы арпалыс оқиғалары төмендегіше сабақтасар еді.

Патшалық Ресей өкіметі 1845 жылы өзіне қарсы Кенесары қозғалысының ірге жайып кету қаупін ескеріп және оны біртіндеп Кіші жүз бен Орта жүз ішінен ығыстырып шығару мақсатымен тез аралықта Ырғыз және Торғай қамалдарын салады.

Осы тұста Кене хан Орынбор генерал-губернаторы Перовскийге: «Ұлы патшамыздың әкесі Ақ патша марқұм (Павел Біріншіні айтады) атамыз Абылай ханға зор кеңшілік көрсетіп, әркім өз жеріне ие, орыс пен қазақ арасында сауда ашылып, керуен жүрсін, әркім өз кәсібімен шұғылдансын деп уәде берген еді, сөйтіп патша ағзамның қанатының астында біраз жыл тыныш тұрған едік... – қазіргі патша ағзамның тұсында атамыз Абылайдан бізге мирас болып қалған Есіл, Нұра, Ұлытау, Қарқаралы, Қазылық, Жарқайың, Обаған, Тобыл, Құсмұрын, Оқият, Тоғызақ төңірегінен түу сонау Жайыққа дейінгі жерлердің бәрі бізден тартылып алынып, оларға бекіністер салынды. Бұрынғы патшалардың біздің жерімізді алайын десе, өлшеуге арқаны, бекініс салайын десе ағашы, зорлық қылайын десе күші жетпеді дейсіз бе? Күші де, мүмкіншілігі де бар еді, бірақ олар әділетті болды!.. Енді біздің жерімізді күн құрғатпай басып алып, бекіністер орнатып жатыр, сөйтіп халықты ашындырып барады. Бұл біздің болашағымызға ғана емес, тіпті, қазіргі өмірімізге де зор қауіп төндіріп отыр!» деген мазмұнда бірнеше мәрте хат жазған.

Бірақ орыс отаршылары қазақ сұлтанымен санасу былай тұрсын, күн сайын тізе батыра түседі.

Сөйтіп амалы құрыған Кенесарының 1846 жылы Ұлы жүз мекеніне қарай жылжуына тура келеді. Мұны аңдаған орыс отаршылары бұл өңірге де ірі патша артиллериясын жөнелтеді. Осындай орасан күштің қысымына төтеп бере алмай өз әскерінің тең жартысын Сарыарқа даласында қалдырған Хан Кене Іленің оң жағасына өтеді де, қырғыз аумағына бет түзейді.

Ондағы ойы – қырғыз манаптарын Қоқанға бірлесе қарсы тұрып, Ресей экспансиясына тізе қоса тосқауыл қоюға шақыру еді. Қырғыз хандарына жазған хатында ол: «Солтүстіктен орыстар қысып барады. Егер оған жерің мен мал-мүлкіңді таратып, балаларыңды соның әскеріне берсең тату-тәтті тұра бересің. Шығыстан шүршіт (Қытай) бүре түсті. Олар ешкімді аямайды. Оңтүстіктен тиген Қоқан бала-шағаңа күн көрсетпек емес. Қарсылық көрсетсең өзіңді дарға асады» деп жазады. (Е.Бекмаханов, «Казахстан в 20-40-е годы XIX века; А, 1992).

Хан тағы бір хатында былай дейді: «Менің мұнда келу мақсатым – жауласып, қан төгу емес, қазақтар мен қырғыздардың күшін біріктіру. Сөйтіп, оларды қоқандықтардың қысымынан құтқару». (Е.Смирнов, «Султаны Кенисара и Садык», Изд. Сыр-Дар. Облстаткомитета; Ташкент, 1889).

Алайда, Ресей үкіметімен тығыз байланыста отырған қырғыз манаптары бұл хаттарға мән бермейді. Олардың Кенесарыдан безе қашатындай себептері де жоқ емес еді. Ол кезде «бүлікші ханнан» қырғыздар ғана емес, империялық Ресейдің қаһарынан қорыққан кейбір қазақ билеушілері де қашқалақтайтын-ды. Бұған қоса Кенесары сарбаздары мен қырғыз әскерінің арасында бірнеше мәрте түрлі қақтығыстар туындап береді де, ақыр аяғы орны толмас опынысты қанды қырғынға ұласады.

Осылайша қазақтың соңғы ханының соңғы ұрысы Кекілік Сеңгір тауының бөктеріндегі Майтөбе іргесінде болды. Қазақ сарбаздарын қалың қоқан мен қырғыз әскері тұтқиылдан қоршап алады. Қарауында бес жүздей ғана жауынгері бар Кенесары күші әлденеше есе басым жаумен беттеседі. Ұрыс алдында хан жанашарлары бас қолбасшыларына шағын топпен сытылып шығып кетуге ақыл қосады. Бірақ ол: «Сын сағатта әскерді тастап қашып кетсем, халыққа хан болып жарытқаным кәне» деп бұл ұсынысқа үзілді-кесілді қарсы болады.

Майтөбе майданы суреттері XIX ғасырда ғұмыр кешкен қырғыздың көрнекті тарихшысы Белек Солтоноевтың очерктерінде үзіп-жұлып болсын біршама шынайы көрініс беріп отырады. Мәселен, тарихшы жазбалары мынандай сарында сабақтасар еді: «...Кулағын шыпырта чаптырып, ар кайсы айылдан кутулуп чыккан кишилер менен ара талаада айылды жылаанга байкоосуздан бастырып койдук деп, сакал-мурутун жулуп, өкүрүп жүргөн Калпак баштык канча азаматты кыргынын укканда жана Түлөгабылды көргөн сөз солто, сарбагыштын кантып барган азаматтары чыдап карап туралбастан, Калпактын айылындагы тигилген тууну бет ала ат коюшкан. Казактар туусун жыйып, ал айылдан чыга кыргыз менен беттешкен. Аралашып кетип, найза калып, кылыч, ай балта, чоюнбаш менен согушкан. Согуш чагында Норузбай найза менен Төрөгелдини качырып калган. Төрөгелди дагы найза менен жибере бергенде, Норузбай бура тартып казактын ичине кирип кеткен. Казак, кыргыз Карасууну арыктай аттатып жүрүп согушкан. Жөө туман каптап чыгып келгенде казактар жапырт качкан. Туман басып калгандыктан кыргыздар кубалаган эмес. Бул согушта казактан кыргыз көбүрөөк болуп, 3 минчелик эр-азамат согушка катышып, көпчүлүгү солто болгон». (Солтоноев Б. Кене хандын чабуулу. 2 том., Мамлекеттик «Учкун» концерни, 206-б. Бішкек – 1995).

Әрине, бұл жолдар да шайқас сәттерін бүге-шігесіне дейін сонша дәл бейнелеп бере алмауы мүмкін. Алайда, тарихшы болған жәйтті сол соғысқа қатысқан адамдардың өз аузынан жазып алғандықтан да еңбектің аса құнды екені анық.

Екі жылға созылған тартыста қатыгездіктің екі жақтан да болғанын көреміз. Айталық, Кенесарыны өлтіруге бұйрық берген Жантай хан бір хатында былай дейді: «...В прошлом году по приглашению генерала (пограничного начальника) послал я к нему меньшого брата моего Калыгула с которым прислал мне золотую медаль, о драгоценности коей, расспросив подробно, я хорошо понял. В рассуждении Кенесары я много оказал услуг; во время первого пришествия его я истребил у него 7 000 человек, да и с моей стороны много погибло людей; во время же второго его пришествия три дня держал его в осаде, не давая ему ухода ни в какую сторону. После того прибыл к нам Урман батыр, и тогда по обращении Кенесары в бегство, преследуя его, много перебили из его скопища, и в это время трое родственников из подведомственных мне киргиз, захватив Кенесары, представили к нам...» («Уведомительное письмо манапа племени Сарыбагыш Джантая Карабекова генерал-губернатору Западной Сибири П.Д.Горчакову о желании принять покровительство России. 1848.10.09. «Кыргызстан – Россия (XVIII-XIX в.в.)». Сборник документов и материалов. С.130-133. Бишкек, Илим. 1998).

Тағы бір кезек оқиға мәніне қаныға түсу үшін Хан Кене қолының соңғы арпалысы қарсаңындағы кейбір айшықты көріністерге көз салайық: «...Калпактын жакын туугандарынан Ормонбек согушта жүрүп, бүткүл бою кызыл чанга боелуп үйүнө келсе, көгөндүн арасында өлүп жаткан агасы Субанбекти көрүп, тамак ичпестен Таштанбектин болотун колуна ала Найзакызылга кайтадан минип, туманда качкан казактын сүрдөнү менен соңуна түшкөн. Ормонбек жолчубай бириндеп бара жаткан көп казактарга бурулбастан өтүп, Ыргайтынын колотунда (Чулунун түн жакқы тоо этеги) Кене ханга жетип, «Кара болсоң жүрө бер, кан болсоң токто!» деп, чакырганда кайрылып көрүп, Кене хан кылычын сууруп ала бурулуп карап турган. Ормонбек кылыч менен шилтеп жибергенде Кене ханга тийбестен, тердигин таарып кеткен. Кене хандын шилтеген кылычы Ормонбектин чекесине тийип, эси ооп бара жатканда аттын жалына сүйөнө, кайта «чу» деп туманда адаштырып кетип, Чүйдүн боюндагы камышта жатканда аттан түшүп кансырап, казактын качкындары Ормонбекти өлтүрүп, Найзакызыл менен Таштанбектин болотун алып кеткен. Ушул туурралу ыр:

Ормонбектин колунда,
Таштанбектин болоту,
Кенесары кезиккен,
Ыргайтынын колоту.

Карасуунун боюнан,
Баатыр Калпак чабылды.
Аламанды көп алып,
Төкөлдөшкө туу жабылды».
(Б.Солтоноев).

Бір ғажабы, ежелден даладай дархан, мейірбан жүректі, ер көңіл қазақ пен қырғыздай бауырлас халықтың ұлдары өзара қаншама қырқысып жатқанымен, жеме-жемге келгенде бір-бірін өлімге қимай, әлденеше мәрте бітімге келуге де әрекеттенгені байқалады. Бірақ амал не, жабайы дәуірдің кателікті қанмен жуатын қатал заңы көбіне өз үкімін жүргізген.

***

Осы орайда өткен ғасырдың отызыншы жылдары Наркомпрос Мұхтар Әуезовтің әйгілі «Хан Кене» пьесасын сахнадан алып тастау туралы шешім қабылдағаны еске түседі. Мұны құзырлы билік: «Пьеса қазақ халқының патшалық Ресеймен күрес тарихын дұрыс көрсете алмаған. Сондықтан оған бірқатар түзетулер енгізу керек» деген желеуге негіздеген екен. Спектакльге алғашқы қойылымынан соң-ақ тыйым салынуы бірқатар қазақ зиялыларын қатты күйіндіреді. 1934 жылы мамырдың жетісі күні сол солақайлыққа сәйкес Ғабит Мүсірепов ВКП (б) Өлкелік Комитетіне, Левон Мирзоянға хат жолдайды. Сөйтіп: «...это неверное в корне требование. Пьеса построена (и правильно) на других рельсах, именно – она претендует на показ падение ханства и его последние отчаянные попытки восстановить уже развалившиеся к тому времени ханства. Исправление пьес нужно требовать исходя именно из этого положения» – деп, «Хан Кенені» қалайда қорғап қалуға әрекет жасапты. Бірақ, Ғабеннің жандаусына ешкім құлақ аспаған сияқты.

М.Әуезовтің алғашқыда алдымен «Абылайға» кіріссем бе, жоқ, «Абайға» отырсам ба, деп бірталай толғанғаны белгілі. Демек, о кісі Кенесары қозғалысы тарихын жетік білген. Пьеса сонау бастапқыдағы ниеттің шағын ғана жемісіндей көрінеді. Және Мұхаң осы арқылы белгілі тақырыптың қалай қабылданатынына барлау жасап байқады ма екен деген де ой келеді.

Жалпы, Кене хан күресіне кеңестік жүйе кезінде әділ баға беру мүмкін болмағаны түсінікті. Кеңестік жүйе дейміз... Патшалық Ресей тұсында бұл бағытта қалам тербеу тіптен қиынға соққандай

ХАННЫҢ ӘЛЕМГЕ ӘЙГІЛІ

екен. Айталық, төрткүл дүниеге мәшһүр француз Жюль Верн Кенесары аса айбарлы хан бейнесінде кескінделетін «Патша шабарманы» романының атын кейінірек амалсыздан «Михаил Строгов» деп өзгертуге мәжбүр болады. Бұл жөнінде орыс қаламгері Дмитрий Тихонов «Неизвестный «русский» роман Жюля Верна «Михаил Строгов», кроме нас, знает весь мир» аталған мақаласында былай дейді: «...Царский курьер», несмотря на явные нестыковки, неправдоподобия и нелепости, вызвал у Тургенева одобрение. Первая публикация «Царского курьера» намечалась в журнале Этцеля «Учеба и отдых», который в России имел много подписчиков, и Этцель опасался, что журнал с романом может быть запрещен цензурой. Об этом его предупреждал и Тургенев, консультировавшийся у русского посла в Париже Орлова: «Князь Орлов написал мне, что охотно примет вас, — но у него мало надежды ввиду совершенного запрещения публиковать все, что непосредственно или отдаленно, в хорошем или дурном смысле касается императорского дома». Встретившись с Этцелем, князь Орлов предложил изменить название романа. Так, «Царский курьер» стал «Михаилом Строговым» и покорил под этим заглавием почти весь мир. Во Франции роман пользовался огромным успехом и выдержал только в одном 1876 году три (!) издания. А вот в России у романа судьба оказалась сложной: он был опубликован издателем Иваном Сытиным только через четверть века — в 1900 году, да и то в скверном переводе. ...Действие романа, предположительно, можно отнести ко второй половине XIX века. Жюль Верн, чтобы избежать неприятностей в России, не называет имени императора... В 1955 году в Монако выпустили марку с иллюстрацией к роману «Михаил Строгов». Далее этому примеру последовали Никарагуа, Мальдивские острова, Антигуа, Франция и даже маленькое островное государство Невис. Во Франции также было снято два художественных и один телевизионный фильм по мотивам романа. Причем после показа телефильма одна фирма так прониклась страданиями русских героев, что захотела организовать туристический маршрут по строговским «историческим» местам. Так что и во времена Жюля Верна, и сегодня Россия остается для всего мира загадкой. На том стоим»,– деп бір кетеді.

Сонда бүкіл әлемге жұмбақ болып тұрған Ресей ме, жоқ, патшалық Ресей сияқты алпауыт мемлекетпен қоса Қоқан, Хиуа хандықтарымен арпалысып өткен қабылан жүректі Хан Кенедей ұлды дүниеге әкелген Қазақ елі ме?! Кейде біздің бұл жағынан да әлі күнге дейін осылайша әділетсіздік көріп келе жатқанымыз көңілге кірбің ұялатпай қоймайды. Ең жаманы, әлгіндей сыртқы жұрт көп жәйтті білместікпен өзіне телісе, төл тарихтан хабарсыз болғандықтан біздің өзіміздің де шатасып жататын кездеріміз аз емес. Өйткені, көбінесе жоғарыдай «түпнұсқаларды» басшылыққа алып дағдыланғанбыз...

Кейде қиялың шартарапты шарлап, Хан Кене даңқының асуына ең алдымен оның кезіндегі сол қас дұшпандарының өзі себепкер болғаны туралы толғанасың. Кенесарымен шарпысқан орыс генералдары кейін жоғары әскери оқу орындарында Даланың таңғажайып соғыс тәсілдері туралы, Кенесарының қолбасшылық тапқырлығы жайында, осынау «Қара құйынның» бірде сақ етіп аяқ астынан пайда бола кетіп, одан ес жиғанша жым-жылас қайта жоғалып, тағы бір мезетте жай отындай жарқ етіп және көрініп... бақайшағына дейін қаруланған тұрақты әскерді итәуреге салатыны жөнінде тамсанып лекция оқыған. Сондайақ революцияға дейінгі орыс тарихшылары да қаншалықты жауыққанымен, Кенесарыдай сұлтанның биік парасатын, ересен қабылет-қарымын, көзсіз ержүректігін еріксіз мойындайды. Хан Кене туралы ең алғаш жазғандардың бірі, Орынбор қаласының мэрі Н.Середа: «Кенесары өз сарбаздарының кеменгер көсемі бола білді. Оның жасақтарының лапылдаған биік рухына европалық қолбасшылардың қай-қайсы да қызғанышпен іштері күйе қараған болар еді. Осы бір аса дарынды тұлға өзгеше тәрбие алған жағдайда одан теңдессіз мемлекет қайраткері шығатыны күмәнсіз еді!» дейді. Ал орыс армиясының генералы В.Потто оны сайын даланың жеңілуді білмейтін сайыпқыран қолбасшысы, қырғыздың Шәмілі, Дала көкжалы деп атаған. «Түркістан тарихының» авторы Н.Павлов: «Кенесары өзінің бітім-болмысында қажымайтын-талмайтын Дала батырларының типіне жатады: ол, тегінде, аса ірі дарынның адамы болса керек. Дала перзенттерінің «жыртқыштық» бостандығын сақтап қалу Кенесарының ұраны болды. Кенесары өзінің ақтық демі біткенше Ресейдің қас жауы болса да, мен оны «Түздің соңғы батыры» деп атасам, өз Отанымның алдында күнә жасадым дей алмаймын!» деп ағынан ақтарылады.

Осылайша қаһарман атамыздың атағы Европаға, негізінен, орыс журналдары арқылы жайылады. Біздінше, Кенесарыдай таптырмас «романтикалық» кейіпкер іздеген Жюль Верн сол басылымдарда жарияланған очерктер бойынша оның қимыл-әрекетін ыждаһаттана зерттеген секілді. Сол себептен де шығарма «қиялғажайып» емес, оқиға желісі мен жер жайы, ұлт атауларының шындыққа мейлінше орайласатынын аңдаймыз. Айталық, Кенесары әскерінің құрамында қазақтармен қатар патшалық Ресей отаршылдығына қарсы шыққан поляктар мен орыстардың, татарлар мен башқұрттардың, тіпті, бұдан да басқа ұлт өкілдерінің болғанын атақты француз жазушысы жақсы білсе керек.

Бірақ «Шамның жарығы түбіне түспейді» дегендей, бүкіл әлемді тамсантып, Хан Кене қимылына негізделіп жазылған әлгіндей тартымды шығармалардың өзімізге жете бермегені өкінішті. Әйткенмен, Кенесары ерлігіне байланысты халық ішінде тараған аңызәңгімелер жетерліктей. Әлихан Бөкейханұлының «Бұл жағынан оның даңқы, тіпті, айбынды атасы Абылай хан даңқынан да асып түсті» деуі бекер емес. Қарап отырсақ, заңғар Мұханнан кейін де қазақтың жауынгерлік рухын іздеп, елдің жоғын жоқтаған ұлтжанды ақынжазушылардың бұл тақырыпқа қалам тартқандары едәуір екен. Олардың арасынан, әрине, Мағжан Жұмабаев пен Ілияс Есенберлиннің келбеттері асқақ көрінеді! Ал тарихшы ғалымдардың көш басындағы Ермұқан Бекмахановтың тұлғасын ешкіммен шатастыру мүмкін емес. Егер жалпы, Хан Кене қозғалысына қатысты қалам тербеген ағаларымызды санамалай бастасақ, сала құлаш тізім пайда болатын сияқты.

* * *

Қарап отырсақ, атақты Ермұқан Бекмахановтың өзінің Кенесары бастаған азаттық қозғалысы туралы тарихи монографиясында сонау Белек Солтоноевтың дүниелеріне бірталай сүйенгені аңдалады. Айталық, Наурызбай сұлтан туралы қырғыз тарихшысы жазбасындағы: «Норузбай 23-25 жашынан озбогон, узун бойлуу, ак куба, бети жука, жаагы узун, көзү чекир сымал, шоошактары ичке, узун көкүл чачына маржан таккан, токтоосуз ойноктоп турган, сакал-мурутту жок болгон. Минген аты ак-кызыл болуп, согушта оң жеңин кемерге кыстарып коломочтонуп жүргөн. Ал келип кыргыз менен эки жылы согушканда анын найзаны эки колдоп сайганын эч бир кыргыз көрбөгөн. Дайым найзаны бир кол менен сайган. Кызыл манат тыштаган кундуз тумагы болгон. Ичтен кара башайы күрмө, тыштан көк ноот тыштап, кундуз кармаган ичиги болгон. Качырып келе жатканда алдынан жаадырып мылтык атса да жалтанбастан, көзүн жумбастан келип, найза сайган...» дегендей суретті Е.Бекмаханов еңбегінен де көреміз. Тек о кісі мұндай кескіндемені ел аузындағы, халық шығармашылығындағы әңгімелерді ұтқыр пайдалана отырып, тереңдете, дамыта түседі. Сондай-ақ ғалым әлгі әйгілі зерттеуінде арагідік көрнекті қырғыз тарихшысы еңбегіне тікелей жүгініп отырған. Мәселен, «Кенесарының сыртқы түрінің толық суреттемесін Б.Салтабаев (Баспагерлердің қатесі болуы мүмкін, дұрысы — Б.Солтоноев. — Қ.М.) өз очеркінде былай дейді» — деп жазады ол, — «Кене хан ашаң, орта бойлы, жуан мойынды еді. Оның жүзі қараторы, тартымды, көздері жалтылдаған бүркіттікіндей қызыл және делдиіңкіреген еді. Кішірек мұрты және қалың, сына тәріздес сары қоңыр сақалы бар. Ол аз сөйлейтін және өзін қатаңдау, еркін үлкен бір бекзаттықпен ұстайды. Ол басына құндыз терісімен көмкерілген кішігірім тері тымақ киеді. Киімдерінің үстінен түйе жүннен тоқылған сұр шекпен жамылып, оның ішінен кәмшат терісінен тігілген тон киеді. Жейдесі мен шалбары ақ матадан қолдан тоқылған».

Иә, қайталап айтайық, әйтеуір, қырғыз еліндегі Кенесары — Наурызбай оқиғасын сол шайқасқа тікелей қатысқан жерлестерінің аузынан жазып алған көнекөз тарихшы Белек Солтоноев деректері өте бағалы зерттеу екені анық. (Қазақ пен қырғыз елдері тарихына қатысты аса құнды еңбек қалдырған осынау көрнекті тарихшының өз тағдыры да күрделі. Ол да біздің көптеген арыстарымыз секілді 1938 жылы халық жауы ретінде атылып кетеді).

Реті келгенде, жоғарыдағы Б.Солтоноев жазбасына біз де бір-екі ауыз сөз қоса кетейік. Кенесары атамыздың көк желкесінен құйымшаққа дейін созылған құлындікіндей әжептәуір қалың жалы болыпты. Сол сияқты ханның бір көзі қызыл да, екінші көзі жасыл екен...

***

«Ежелден еркіндік аңсаған» дегендей, қазақтай азаттық сүйгіш елдің айбынды ханының кескін-келбеті 2002 жылы қыркүйектің 21-інде Көкше жерінде Кенесары Қасымұлының 200 жылдығына арналған дүбірлі шарада алғаш рет айшықталғандай еді. Мұндай айбатты серкесі бар арманы асқақ халықтың рухын өшіруге де ешбір дүлей күштің құдіреті жетпейтіндей екен. Осыны сол тойда жақсы айтқан Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың елді бір серпілткені еске түседі. Президент сонда: «Мемлекеттігімізді қалпына келтіріп, отандастарын азаттық жолына бастап, тәуелсіз ел мұратын көздеген өз дәуірінің сұңғыла саясаткері, көрнекті қайраткер және мәмлегер, дарынды әскербасы Кенесары бір жағынан Ресейдің отаршылдығы, екінші жағынан Қоқан мен Бұхар хандықтарының қолында бытшыт болып кеткен қазақтың басын біріктіруге ұмтылған. Әттең, қазақтың басы бірікпеді!.. Сол сияқты тоталитарлық жүйедегі сыңаржақ идеология да еркін ой айтуға бейімдік білдірген жандардың бәрін жазалап келгені де ақиқат. Мәселен, Сәбит Мұқановтың «Балуан шолақ» хикаясының қырқылғанын және Кенесарының іс-қимылын Ұлт-азаттық қозғалыс ретінде бағалаған белгілі ғалым Ермұқан Бекмахановтың тарихты бүкпесіз көрсетуге тырысқаны үшін жала жабылып, жиырма бес жылға бас бостандығынан айрылғанын білеміз. Бірақ шындықты құртуға ешкімнің құдіреті де, құрығы да жетпеген. Бұл сөздің ақиқаттығына біз бүгін тағы да көз жеткізіп отырмыз», — деген еді.

Ал Елбасы осынау «Ұлы Даланың жеті қыры» аталатын мақаласында: «Еліміздің тарихи кезеңдерін кеңінен қамти отырып, «Ұлы дала тұлғалары» атты ғылыми-көпшілік серияларды шығарып, тарату жұмыстарын жүйелендіру және жандандыру қажет. Бұл бағытта қазақстандық ғалымдармен қатар шетелдік мамандар да тартылатын халықаралық көпбейінді ұжым құруға болады. Нәтижесінде, біздің қаһармандарымыздың өмірі мен қызметі жөнінде тек еліміздегілер ғана емес, сондайақ, шет елдегілер де білетін болады» деп қадап айтты.

Құлтөлеу МҰҚАШ,
Қазақстан Республикасының
Мәдениет қайраткері

Ныне развитие Вселенной и Земли достигло такого уровня, что признание и раскрытие параллельных миров будет актуально. С этим феноменом напрямую связаны глобальные изменения климата и планеты, о чем много материалов на сайте медиума Галии Кажигалиевны Керей по информации Небесных Сил. Вселенная оказалась не только многообразной. В ней имеются разные миры – они могут не пересекаться между собой, не замечать друг друга, находясь в различных «отсеках» единого дома. Тем не менее, они взаимосвязаны и влияют друг на друга. Нередко их представляют как параллельные миры.

ПАРАЛЛЕЛЬНЫЕ МИРЫ:

города в небе и в гостях у подземных обитателей

МНОЖЕСТВЕННОСТЬ ОБИТАЕМЫХ МИРОВ

Параллельные миры под разными названиями были известны с глубокой древности. Многие сведения со временем превратились в мифы, легенды, сказки. Если убрать условные наслоения, в них можно найти немало информации об «особенностях» подземного, земного, небесного, космического миров и их обитателях. О происхождении мира, богов и людей, хитросплетениях взаимоотношений между богами, а также между богами и Атлантами, гигантами, великанами, смертными людьми и т.д. можно почерпнуть немало сведений, например, в древнегреческой мифологии.

Немало мифов и легенд о странствии, перерождении души, воскрешении из мертвых, вознесении на небо, реинкарнации – перемещении души в новое тело в этом мире и т.д.

К тому же есть множество артефактов, происхождение которых порой необъяснимо с точки зрения официальной науки, если не учитывать многомерность матрицы мироздания. Наука удерживает изучение Вселенной, развития Земли и человечества в определенных рамках, и что выходит за эти рамки – не признается, не рассматривается, скрывается, считается ненаучным, недоказанным и т.д.

Однако еще в Древней Греции Пифагор утверждал, что «числа правят миром», и основал школу, изучавшей его философскую концепцию об иллюзии всего существующего и реальности исключительно чисел, которые формируют все феномены обозримого бытия, подвластные познанию их человеком. А сейчас некоторые специалисты говорят о таких же признаках: Вселенная действительно является компьютерной программой, работающей на основе цифрового кода!

Представление о том, что реальность – это не что иное, как иллюзия, выдвигал вслед за Пифагором древнегреческий философ Платон, который пришел к выводу о том, что материальны только идеи, а остальные объекты – лишь тени.

В целом идея о множественности вселенных имела немало сторонников в Древней Греции. Они считали, что миры бесконечны по числу и отличаются друг от друга по величине. В одних из них нет ни солнца, ни луны, в других – солнце и луна большие, чем у нас, в-третьих – их не по одному, а несколько. Некоторые из миров лишены животных, растений и какой бы то ни было влаги, в других – наоборот, полно «райской» растительности и диковинных животных, с полноводными реками и озерами.

Недаром в Древней Греции – Платон и другие – уделяли большое внимание Атлантиде и Атлантам и оставили описания. Если принять такое построение мира, то вполне допустимо сосуществование Атлантов где-то рядом с человеческой цивилизацией, но в другом мире...

Учение о множественности обитаемых миров вошло в европейскую культуру вместе с именем Джордано Бруно. Широко распространено представление, что наука всегда стояла на позициях множественности обитаемых миров, в то время как многие религии выступают против этой идеи.

В наше время, несмотря на то, что отдельные ученые придерживаются множественности обитаемых миров, признают существование параллельных миров, современная наука пришла к выводу, что Земля – единственная обитаемая планета в Солнечной системе, а нынешняя человеческая цивилизация – «хозяева» не только планеты, но и космоса. По этой причине в течение длительного времени идут: освоение космоса, «бомбежка» Луны, засорение мусором космического пространства, полеты на другие планеты и т.д. Не говоря о хищническом освоении Земли, разрушении экологической среды.

ТАЙНЫ ЖИЗНИ В НЕБЕ И ПОД ЗЕМЛЕЙ

И ныне с распространением информации Галии Керей от Небесных Сил человечеству открывается новая реальность, в том числе сведения о параллельных мирах, которые будут проявляться в связи с глобальными изменениями в наступившей седьмой Лунной Эре.

Например, в Китае в небе часто наблюдают картины необычных городов. По словам Галии Керей, они не имеют ничего общего с «традиционными» миражами. Действительно, ученые не могут объяснить, откуда берутся картины «футуристического» города и почему, – они явно не из нашей жизни и смотрятся как из другого мира, будущего времени. Людям как бы дают визуальные образы будущей жизни, из параллельных миров.

К тому же подобные «города» являются людям и в других частях нашей планеты. К примеру, в нигерийской деревне Дадули несколько лет назад жители увидели плывущий по небу огромный город. Он был похож на какой-то облачный объект, испускающий яркий свет. При этом было видно, как в том городе стояли здания, двигались по дорогам машины, росли деревья и даже был слышен шум, будто гудит заводской цех. Он был такой реальный, что можно было посчитать, сколько там домов, деревьев, автомобилей. Видимо, у наблюдавших в этой деревне не было под рукой аппаратуры, чтобы зафиксировать «НЛО-город».

А вот человека, шагающего по облакам, зафиксировали на видео в штате Алабама. Это видео само по себе сенсация, на которую ученые не обратили внимания и не изучили; правда, некоторые объявили видео подделкой – ныне это самое простое «объяснение» явлений, выходящих за рамки официальной науки.

А сколько было сообщений и исследований о подземном мире! Есть даже фотографии загадочных и бесконечных подземных тоннелей с зеркальной оплавленной поверхностью, есть свидетельства шахтеров, исследователей и другие, побывавших «в гостях» у подземных обитателей и т.д. Правда, такие контакты чаще имели плачевные последствия для тех, кто рискнул вторгнуться в подземный мир.

И когда Галия Кажигалиевна говорит о том, что человек может иметь энергетику определенных планет (и параллельных миров) или на него может влиять различная энергетическая сущность, в том числе из небесного или подземного мира, то это должно восприниматься адекватно. К тому же есть немало явлений природного характера, которые человек не видит, не слышит, не осязает, не воспринимает, а определенные технические средства показывают их наличие.

В ПАРАЛЛЕЛЬНОМ МИРЕ ИДЕТ РАБОТА НЕБЕСНЫХ СИЛ

Наличие информации от Небесных Сил и объяснения многих загадочных явлений – отход океанической воды, исчезновение ледового покрова Арктики, гигантский разлом в Африке, озеленение тысячелетней пустыни в Саудовской Аравии, появление водоемов, обильные дожди зимой и другие явления – ложатся как очередные пазлы на будущую картину Земли. И в общих очертаниях этот будущий мир стал проясняться – идет восстановление, возрождение изначальной Земли. То есть, первоначальная жизнь планеты с ее землей, водоемами, растительностью, обитателями не осталась безвозвратно в прошлом.

Как объясняет Галия Керей, воссоздание «эдема» займет не миллионы лет, а произойдет сравнительно быстро: «Земля как бы оборачивается, выворачивается, края сомкнутся, а середина земли станут краями, и снизу появится новая земля с новым содержимым. Это можно назвать перевоплощением, когда люди не будут понимать: было ли это так раньше или это всё – новое. Всё это будет во благо, всё, что не нужно, уйдет вниз. Будут разрушаться то, что находятся на линии разлома».

Кстати, в марте 2018 года в Кении появился гигантский разлом длиной 3000 км, который свидетельствуют о грядущих континентальных трансформациях. Позже появились огромные трещины и в соседней Уганде, где были разрушены около 300 домов на линии разлома.

По информации Небесных Сил: «Если шелушившая кожа проникнет в «шелушившееся» тело, то оно тоже превратится, как говорится, в «кожесифилитика». Если «шелушившееся» тело воссоздастся и проникнет кожухом в то тело, которое воссоздали Небесные Силы на том уровне, где создана новая структура этой земли – это есть новый контакт. Поэтому Мы создаем на новом нужном уровне Землю, похожую на нынешнюю, конфигурация Земли будет такой же, какая есть у земли, которая проникает с той стороны. Воссоздаем тут новую «кожу», заодно Мы ее пролечиваем, промываем, смываем все нечистое, выбрасываем ненужное. Эту «кожу» очистим и поднимем ее на тот уровень, который создаем, новую энергетику этой земли, энергетическое тело этой земли и вденем на то тело эту «кожу», и появится совершенно новая земля, похожая на ту, которая упала изначально вниз.

Параллельный мир – это мир, в котором идет работа Небесных Сил, Мы воссоздаем, перевоплощаем, что нужно, это будет то, что происходит на этой планетарной тунели Земли». (Тунель – неологизм ж.р., означает энергетические каналы, соединяющие человека и Землю с Небесами для развития социальных и природных процессов.)

Недаром в последние годы участились наводнения, а также ливни и дожди. Галия Кажигалиевна раскрывает суть дождевого очищения: «По всему миру идет очищение дождем – это не только потопление негативных зон, но и позитивное очищение. Это очищение в прямом и переносном смысле. Очищение дождём, новой водой затрагивает не только растительный мир, атмосферу, почву, но и животных. Останутся лишь полезные животные, птицы, растения, часть из которых видоизменится в лучшую сторону, а также появятся новые виды животных и растений. Через сито очищения пройдут страны и люди. Со временем установится теплый климат в течение всего года».

Дастан ЕЛДЕС
d.eldesov@mail.ru

Майя ВЕРОНСКАЯ:

МОЯ МИССИЯ – пропагандировать изучение казахского языка

Известная телеведущая рассказала 365info.kz, как изучала государственный язык, а также о том, как и благодаря чему достигла успехов в профессии.

КАК Я СТАЛА «КАЗАШКОЙ»

В период с 1991 по 1993 год многие представители разных национальностей, те, кто не хотел связывать свое будущее с Казахстаном, уехали на свою историческую родину. Мой же отец в то время заявил: «Мы никуда не поедем. Майя, ты в обязательном порядке должна овладеть государственным языком! Как ты смотришь на то, если мы переведем тебя в казахскую школу?»

Я поддержала отца и с 5 класса училась в общеобразовательной казахской школе №12 им. Ш. Уалиханова. На тот момент мой уровень знания языка был очень ограничен. Однако отец, подбадривая, сказал: «Не бойся, дочка, я буду тебе помогать. Чего сам не знаю, буду спрашивать у своих друзей-казахов, а дальше и сама потянешь».

Вот так и был сделан мой первый шаг в изучении казахского языка, шаг, который определил мой дальнейший жизненный путь. Дома между собой мы общаемся на русском, поэтому в первое время в школе я чувствовала себя иностранкой.

Примерно месяца через два стала что-то понимать, но до конца учебного года на уроках отвечала только на русском. Особенно трудно давалась казахская литература.

Радовало, что родители меня ни к чему не принуждали, всегда спрашивали моего согласия и считались с моим мнением. Возможно, именно отсутствие внутреннего протеста помогло мне успешно овладеть казахским языком. Так я и стала «казашкой»

СЕГОДНЯ МНОГИЕ УЧАТСЯ НА КАЗАХСКОМ

В нашей семье все говорят на русском. Отец – лингвист, переводчик, переводит с английского и немецкого на русский различные тексты, много знает о тюркских языках, однако я не могу сказать, что он хорошо знает казахский. Другие же мои близкие не знают его совсем.

Мама родилась в России и приехала в Казахстан после окончания института. Самое примечательное: хотя она и не знает казахского, но не пропу-

скает мои программы, постоянно интересуется моей работой и высказывает свое мнение. Мама рада, что в свое время отдала меня в казахскую школу и теперь по праву гордится моими достижениями.

После окончания средней школы я поступила на факультет казахской филологии Казахского национального педагогического университета им. Абая на переводческий факультет. Высшее образование также получила на казахском. Школу и университет окончила с отличием.

В школе среди своих одноклассников я была единственной белокурой и голубоглазой девочкой. А в университете на арабском отделении учились только я и еще одна девушка-славянка.

Сегодня многие обучают своих детей на казахском языке. Это свидетельствует о том, что сознание народа меняется.

МОЯ МИССИЯ – ПРОПАГАНДА

По специальности я переводчик. Перевожу с казахского на русский и наоборот. После окончания вуза мне не довелось поработать переводчиком, сразу пригласили на телевидение. Но когда я училась в школе, делала переводы и зарабатывала деньги.

Моя главная цель – пропаганда казахского языка. Я хочу показать на своем примере, что овладение казахским языком каждому по плечу. Считаю, что это моя судьба, и я стараюсь с честью выполнять эту миссию.

Телеведущей я стала благодаря знанию казахского, и за это безмерно благодарна казахскому народу и всей нашей стране.

О ПЛАНАХ НА БУДУЩЕЕ

Сразу после окончания университета я пошла работать на телевидение и работаю там по сей день. В настоящее время нахожусь в декретном отпуске по уходу за детьми – у меня их трое, младшему два месяца.

Я казахскоязычная журналистка. До настоящего времени всю свою сознательную жизнь посвятила казахскому языку, на нем закончила школу и университет, все время работала в казахских редакциях. И сегодня мне трудно судить об уровне своего знания русского языка.

Я свободно изъясняюсь на английском, в школе мы изучали его углубленно. Во время заграничных командировок стараюсь как можно чаще говорить на нем, ведь любой язык требует практики.

Художественную литературу стараюсь читать на казахском. Новости также просматриваю на казахском.

Сегодня общество повернулось к казахскому языку. Если раньше родители стояли перед выбором, в какую школу отдать своих детей, сегодня такой дилеммы нет – большинство отдают предпочтение именно казахской школе. И представители других национальностей уделяют больше внимания изучению казахского языка.

Сегодня родители сами хотят, чтобы их дети овладели госязыком в достаточной степени, нанимают репетиторов. Я часто слышу, как взрослые говорят, что знание казахского нужно для будущего детей.

Казахстан – моя родина, поэтому планов уезжать у меня нет. Я здесь родилась и выросла, мне здесь все дорого. Как бы пафосно это ни звучало, но я люблю свою родину, свою землю, свой народ. Да, я была в России, на своей исторической родине. Там совершенно иной менталитет, совершенно иное восприятие мира. Разница с Казахстаном – небо и земля.

Я выбираю свою родину!

Кайрат МАТРЕКОВ

Татьяна, ее муж Бауыржан и дети

Русская келин: Наши дети говорят только на казахском языке

Карагандинка Татьяна больше десяти лет назад вышла замуж за казаха. Ради мужа женщина выучила казахский язык и приняла все условия своего любимого. В интервью корреспонденту NUR.KZ она рассказала, каково это – быть казахской келин.

С будущим мужем Бауыржаном Татьяна познакомилась 11 лет назад. Сегодня пара воспитывает двух детей – дочь Камилу и сына Адильжана.

«Поначалу было тяжело, потому что разность ментальности давала о себе знать. Как и все пары, мы притирались друг к другу, но со временем справились со всеми трудностями. Родители наши не были откровенно против, просто боялись, что мы слишком разные и не сможем создать крепкую семью.

Но мы смогли. Кому-то нужно было уступить, и я приняла условия своего мужа. Самое главное для него было, чтобы дети воспитывались по казахским традициям и разговаривали на казахском языке».

По словам Татьяны, в семье мужа не принято разговаривать на русском языке, поэтому первые годы ей приходилось тяжело.

«Первое время мы жили с родителями мужа. В казахских семьях часто принимают гостей, и моя семья не исключение. К нашим родителям приезжали гости, и мне было тяжело понимать их. Я знала только какие-то общие фразы на казахском. Поблажек мне никто не давал, за что я очень благодарна, потому что уже через год я понимала все на казахском, а еще через год стала на нем говорить».

Дети Тани и Бауыржана ходят в казахскую школу и, по словам русской келин, практически не говорят на русском языке.

«Наши дети не говорят на русском языке, даже со мной. А когда кто-то к ним обращается на русском, они отвечают на казахском. Не то, чтобы у нас под запретом русский язык,

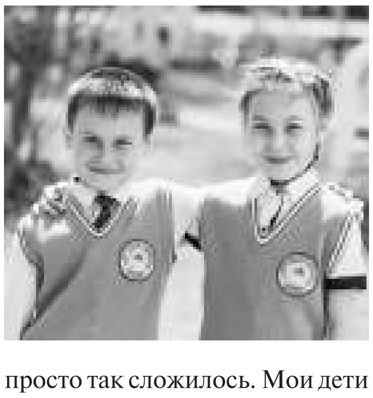

просто так сложилось. Мои дети - казахи, и это их родной язык, поэтому они говорят только на казахском».

Женщина считает, что быть невесткой в казахской семье – большой труд и большое счастье.

«Казахская невестка должна уметь все: и бешбармак варить, и бауырсаки лепить, и своими руками делать казы. Со временем я всему научилась.

Что мне больше всего нравится, так это то, что у казахов сильны понятия о родственных связях. Все между собой общаются, помогают друг другу. У моего мужа два брата и сестренка. У всех есть дети. И когда мы собираемся дома у родителей – это большое счастье.

Мои свекор и свекровь обожают своих внуков, постоянно помогают всем своим детям. Например, у меня возникают проблемы, когда я хочу помочь детям в учебе. Бывает, что литературные выражения на казахском я не понимаю, поэтому сразу бегу за помощью к родителям, и они все по полочкам объясняют».

Людям, осуждающим такие браки, Татьяна хотела бы сказать, что самое главное – гармония и любовь в семье, а не национальность.

«Я раньше болезненно относилась к осуждению. Бывало, часто ловила на себе взгляды прохожих, когда мы с мужем шли по улице. Но потом я поняла, что всегда будут осуждающие, не нужно обращать на них внимания. Главное в семье - уважение и любовь».

Алтын НЫГМАНОВА

Абдижамил НУРПЕИСОВ:

НЕ ПОТЕРЯТЬ ДУШУ, ОБРЕТАЯ ВЕСЬ МИР

Классик казахской литературы, автор знаменитой трилогии "Кровь и пот" Абдижамил НУРПЕИСОВ выступил на Первом международном форуме писателей в Алматы. Вопросы, поднятые в этом выступлении, показались очень своевременными, поэтому решили опубликовать его на страницах газеты «Время».

Спрашивается, почему наш форум посвящен проблемам глобализации и литературе? Постараюсь ответить.

Писательское ремесло в чем-то сродни сосредоточенному и бесстрашному взгляду философов на важнейшие проблемы и бытия, и смерти, и поиска смысла. И точно так же писателю, не меньше чем философу, нужно высечь искру настоящего огня в сердце и сознании своего читателя. Ибо для нашего пишущего племени жизнь заключается прежде всего в пробуждении души, в попытке уяснить, что она рождена для вечных странствий и поиска.

Но сейчас как никогда вопрос этот обрел актуальность и остроту. Как никогда жизнь изобилует сегодня чудесами технологий, позволяющих вырваться за пределы Земли и связать в единую сеть ее самые отдаленные уголки. Человеку сегодня доступна любая информация. Казалось бы, вот они - вернейшие предпосылки и основания, чтобы с уверенностью глядеть в завтрашний день. Но отчего же ни одно из этих бесспорных достижений и побед человеческого гения не избавляет нас от гнетущего понимания, что шатко, что нелепо и кособоко устроен сегодня весь наш мир. И напрасно было бы ждать, что посреди этой общей неустроенности и ненадежности мы можем вдруг обрести мир и покой. Ведь мир и покой должны начинаться прежде всего в душе. Что тебе в том, что ты обретешь весь мир, зато потеряешь свою душу?

Писатель и читатель пытаются по сути ответить на один роковой вопрос: куда ведет выбранная нами дорога? Не слишком ли далеко она увела нас от храма, в котором находятся наши самые драгоценные сокровища и святыни? В отличие от бесстрастной философии литература вопрошает своим сердцем.

Вспомним, как еще недавно мы верили, что научно-технический прогресс сулит нам неслыханную свободу. Он избавит от нудных забот о насущном. И вот тогда-то мы задышим полной грудью и целиком посвятим себя одним творческим задачам. Но как оказалось, природа научно-технического прогресса двояка и неоднозначна. И технологическое всемогущество человека, и совместная глобальная деятельность человечества оборачиваются тем, что сегодня мы ускоренными темпами проедаем ресурсы, которые должны были достаться будущим поколениям.

Научно-технический прогресс и глобализация взаимно усиливают друг друга. Придают друг другу ускорение и размах. И в унисон они ведут наступление на человека и безмерно уставшую и, должно быть, накопившую к нам неоплатный счет мать-землю. Наука каких-либо нравственных критериев лишена. И никакой науке не дано взвесить и препарировать душу, и тайну, и красоту.

А ведь жизнь устроена чрезвычайно сложно, и постичь ее загадку можно лишь таким же сложным, неоднозначным способом, но отнюдь не холодной, сухой логикой. Вот и получается, что, руководствуясь одной только голой логикой, мы построили мир, где вслед за чеховским персонажем остается горестно повторить: «Человека забыли».

Когда размышляю над тем, куда все-таки привел нас взятый некогда курс на совершенствование и развитие умных технологий, в воображении возникает образ храма из золота и драгоценных камней, сотворенный руками талантливых зодчих. Вопиюще пустой внутри храм. Никто не скажет, в какой стране Кааба. Никто не вспомнит ни единой молитвы. Нет даже самого простого молитвенного коврика. В самом храме собрались одни торговцы. Все ищут лишь ту информацию, которая позволяет делать деньги или доставить развлечение. Снова, точно при железном занавесе, книги недоступны. Потому что читателей этих книг уже почти не осталось. С помощью Интернета стало проще распространять убийственный по сути девиз: «Живи одним днем. Возьми от жизни все». Все ресурсы человечества направлены на развитие одних умных машин, и само образование программирует человека, подобного роботу.

В нашем мире урокам литературы стоило бы уделять как никогда повышенное внимание. Давно пора признать, что только критерий нравственности и духовности может служить подтверждением полноценности интеллекта.

Взгляните на ученых. Какие трудоемкие и сложные эксперименты они проводят в тиши своих лабораторий. И как лихо, варварски плоды их многолетних изысканий калечат и уродуют нашу жизнь, ставят ее под угрозу. И как легко в минуту озарения всего в нескольких строках поэту удается выразить всю тщету усилий этих очередных строителей башни до неба. Когда-то, в далекие советские еще годы, я прочитал стихотворение выдающегося русского поэта Юрия КУЗНЕЦОВА, ныне покойного. Называлось оно «Атомная сказка». Кузнецов взял сюжет народной сказки об Иванушке-дурачке и заколдованной Царевне-лягушке. Его герой не стал поцелуем превращать лягушку в царевну. Ибо у Кузнецова Иван - не кто иной, как современный ученый.

«Пригодится на правое дело.
Положил он лягушку в платок.
Вскрыл ей белое царское тело.
И пустил электрический ток.
В долгой муке она умирала.
В каждой жилке стучали века.
И улыбка познанья играла
На счастливом лице дурака».

После прочтения этого стихотворения не стало границы между моей душой и душой русского поэта. Разве он писал просто о варварском общении с природой? Он пророчески говорил о том, что природа - это неотъемлемая часть нас. И когда перестаем поклоняться великой тайне красоты, то некому более защищать нас самих от собственной глупости, невежества и вандализма.

Но наше писательское племя, хотя сейчас оно, на мой взгляд, становится вымирающим племенем, отступающим перед нашествием варваров с компьютерами наперевес, а все же было, было некогда властителем душ. Даже в разгар закоренелого атеизма каким-то глубинным нутром чуяли мы, что слово есть Бог. Что оно от Бога. Этим раскаленным словом наше беспокойное племя умело высекать в этой самой душе десять божественных заповедей, тем самым удерживая ее от безумия, которое несет с собой власть науки и техники, и золотого тельца, посягая на краеугольные камни человеческого бытия и человеческого общежития. Такие, как сострадание и сочувствие, милосердие, отзывчивость. Бережное отношение к языку и к матери-земле. И разве не должна научно-техническая глобализация, которая в конечном счете оборачивается столь же безразличной к человеку торгово-экономической глобализацией, в ответ подсказывать, что должна состояться наконец духовная, гуманистическая глобализация?

Мне внушило эту надежду то, что где-то далеко отсюда, в Чили, жил поистине выдающийся мыслитель Дарио САЛАС, чей голос, поднятый в защиту морали и высших ценностей человека, был услышан на всех континентах.

Я хотел бы завершить свое выступление словами Дарио Саласа, которые, на мой взгляд, выделяют главную задачу, стоящую перед цивилизацией: «От вопросов экологии, технологии, политологии мы неизбежно должны перейти к обсуждению проблем эволюции внутреннего мира человека. Необходимо найти способы воздействия, чтобы внутренний духовный мир человека превратился в его основную ценность».

От редакции:

Литература — мост между культурами. Осенью 2018 года в Алматы прошел первый международный форум писателей. Форум организовал Казахский ПЕН клуб. Основная тема форума: «Роль современной литературы в изменяющемся мире». Главным спонсором мероприятия, прошедшего под эгидой программы «Рухани жангыру», выступил акимат Алматы.

В южную столицу съехались выдающиеся писатели и поэты современности из 16 стран мира. Среди гостей — Абдижамил Нурпеисов, Януш Вишневский, Олжас Сулейменов, Сергей Гандлевский, Алексей Цветков, Атанас Ванчев де Траси, Бахыт Кенжеев, Владимир Карцев, Мухтар Шаханов, Дулат Исабеков, Улугбек Есдаулет и многие другие. Мастера слова обсуждали роль современной литературы в изменяющемся мире.

— Ни одна культура не существует изолированно. При этом литература по природе национальна, но она не знает границ. Она — мост между культурами, — отметил в приветственном слове Бигельды Габдуллин, ведущий форума.

По мнению Олжаса Сулейменова, форум позволит отечественным писателям с новыми силами взяться за дело.

— Народ нуждается не только в документальной, но и в художественной правде. Форум поможет нашим литераторам избавиться от безмятежности и бессилия и начать выполнять свою задачу: воплощать художественную правду о нашем времени, — подчеркнул писатель.

СТАНУТ ЛИ КАЗАХИ есть искусственное мясо?

Сегодня сразу несколько компаний ведут разработку культивируемого мяса для массового потребления. Сможет ли такой продукт понравиться казахстанцам или помешать программе Казахстана по экспорту мяса? Об этом пишет 365info.kz.

Революцию в мясной промышленности затеяли крупные компании Beyond Meat, Boca Foods, Field Roast Grain Meat Co., Tofurky и др., которые сделали ставку на «мясо из пробирки». Beyond Meat в этому году уже даже собирается выйти на IPO. Аналог мяса от компании уже можно встретить в сетях розничной торговли Safeway, Kroger и Sysco.

В стартап вложились Билл Гейтс и другие миллиардеры.

Смысл технологии в том, чтобы извлечь из растений природные ингредиенты и создать съедобный материал по архитектуре натурального мяса. Стартаперы утверждают, что в результате производства такого продукта можно высвободить треть мирового зерна, которое уходит на корма для мясного скотоводства.

Новой отрасли придется конкурировать с производителями обычного мяса – гигантами пищепрома Cargill, Hormel Foods Corp., JBS, Tyson Foods Inc., WH Group.

«Эти компании балансируют свои риски и уже стали акционерами некоторых подобных стартапов. Чего только не сделаешь, чтобы получить одобрение акционеров», – считает Арсен Исламов, директор департамента животноводства АО «Атамекен-Агро».

Российские аналитики не исключают распространение стартапов по выращиванию искусственного мяса в России и Казахстане.

Однако республика расширяет производство как раз мяса настоящего. Недавно министр сельского хозяйства Умирзак Шукеев поручил довести экспорт мяса до 60 тыс. тонн, во многом благодаря поставкам свинины на рынок Китая. Так что казахстанские производители пока особой угрозы не видят.

БУДЕТ ЛИ КАЗАХСТАН ПРОИЗВОДИТЬ АНАЛОГ МЯСА?

– Казахстан и искусственное мясо – понятия несовместимые, – уверен Валерий Сурганов, директор Коммуникационного центра Министерства сельского хозяйства РК. – Подобные проекты, чем бы они не закончились, не вписываются для нашей страны ни в один существующий формат.

Во-первых, поясняет он, любое искусственно произведенное продовольствие в Казахстане запрещено. Во-вторых, подобные эксперименты и их конечные продукты запрещены во многих странах мира.

– Напротив, сейчас во всем мире наметился тренд на производство и потребление organic food, – говорит эксперт.

Более того, в Казахстане еще в 2015 г. был принят закон «О производстве органической продукции». С 2018 началось активное вовлечение иностранных консультантов в процесс построения новых «органических ферм». Казахстанские фермеры и собственники сельхозземель сами нанимают консультантов, чтобы производить и выращивать настоящие продукты питания – антипод всему искусственному.

– В-третьих, сама идея выращивать искусственное мясо абсолютно не вписывается ни в бизнес-архитектуру, которую долгое время выстраивали казахстанские животноводы, ни в рыночную стратегию окружающих Казахстан стран, ни в интересы других приоритетных для нас рынков. Она является чуждой для большинства ведущих экономически развитых стран мира, – уверен Сурганов.

Если быть до конца точным в определениях, созданный протеин не является искусственным, отмечает Исламов.

– Его добывают из растений – значит, он вполне органический. Растительный протеин трансформируется путем манипуляций и приобретает текстуру мяса.

Эксперт считает, что проекты по выращиванию искусственного мяса могут появиться и в России, и в Казахстане, поскольку наши страны являются полноправными членами мировой торговли и научно-технического прогресса.

«Вопрос лишь в том, смогут ли эти проекты стать у нас экономически целесообразными», – сомневается он.

ВЫРАЩЕННЫЙ БЕЛОК НЕ ЗАМЕНИТ БЕШБАРМАК

Как много наших граждан в перспективе могут перейти на искусственное мясо?

– Процент незначительный и находится по формуле среднего арифметического значения от количества хипстеров, эмо, готов и веганов, – считает Исламов.

– По нашим расчетам рост производства и дополнительная маржа на зарубежных рынках позволит не только сдерживать цены на мясо, но, что вполне вероятно, их снизить, – говорит эксперт.

На первый взгляд технология выращивания культивированного мяса кажется прорывной и перспективной. Протеин можно добыть из множества различных источников.

– Те же личинки мясной мухи полностью состоят из белка. И такой источник не стоит недооценивать – растут быстро, едят отходы, чем не альтернатива мясу? Или, к примеру, сверчки, которых наш восточный сосед ест тысячелетиями, – приводит примеры Исламов.

С научной точки зрения создать альтернативу животному мясу не так сложно. Есть технология по размножению в чашках Петри клеток, взятых у животных. Существует даже технология по производству белка из азота.

– Вот только заменит ли этот выращенный белок сочный стейк или наваристый бешбармак? Не думаю. Но на каждый товар есть свой купец, свой покупатель и свое время, – считает эксперт.

К тому же на наших столах уже давно присутствует искусственное мясо. Соевое мясо в корейских салатах, известное как «спаржа», есть ни что иное, как заменитель мяса. Соя, которая содержится в колбасных изделиях, также является заменителем мяса животного происхождения.

СТАНЕТ ЛИ АНАЛОГ КОНКУРЕНТОМ НАСТОЯЩЕМУ?

Гастрономически большинство населения планеты – убежденные потребители мяса. Мало того, это прежде всего потребители настоящего мяса, а не его заменителей или генно-модифицированной продукции.

– Сегодня такие страны, как Иран, Саудовская Аравия, Бахрейн, Оман уже являются или в ближайшее время станут клиентами казахстанских поставщиков. Причем они готовы скупать все – крупный и мелкий рогатый живой скот на убой, замороженное мясо говядины, баранины и ягнятины. И конечно, они даже не подумают приобрести товарную партию искусственного мяса, – считает эксперт из минсельхоза.

Аналогично и Китай, который недавно провел череду инспекций по мясоперерабатывающим заводам Казахстана, готов покупать нашу мясную продукцию. Но прежде всего говядину и свинину, с учетом, что это будет максимально чистый «протеин» без излишнего содержания антибиотиков и прочих химических препаратов.

– Китайцы никогда не будут иметь дела с компаниями, производящими мясные суррогаты. Напротив, сейчас в КНР все больше усиливается тренд на закуп органической продукции, – подчеркивает Сурганов.

На рынке Евразийского экономического союза, в реестре поставщиков которого зарегистрировано более 2 тыс. компаний-экспортеров из Казахстана, отношение ко всему искусственному и генно-модифицированному соответствующее.

– В ЕАЭС это такой же «волчий билет», как в Китае или странах Ближнего Востока, – утверждает эксперт.

Страны Евросоюза сегодня также ориентируются на потребление органической продукции:

– Для европейцев производимое в Казахстане мясо в средней ценовой категории уже является продуктом премиум-класса. И несмотря на то что мы пока не вышли на рынок Европы, в будущем, каждый год наращивая объемы экспортных поставок говядины, баранины и свинины, мы сможем занять там свою нишу, – оценивает перспективы представитель минсельхоза.

Опять же основные поставщики мяса на рынок Европы – это либо местные внутренние производители (в первую очередь Франция), либо Австралия. А эти страны известны своей непримиримой позицией по отношению к любым ГМО продуктам.

США – ДВИГАТЕЛЬ ВСЕГО ИСКУССТВЕННОГО

Сама идея искусственной еды стала возможной благодаря действию на американском рынке в течение последних 100 лет крупных компаний – корпораций, наподобие Monsanto. Сейчас она, кстати, вошла в известный немецкий концерн BAYER. Но это была многоотраслевая ТНК, которая производила лекарства, разрабатывала химическое оружие и в качестве дополнительного проекта взялась за научные разработки в сфере ГМО.

– Как видите, даже производство генно-модифицированных продуктов питания – это сложный трудоемкий научный процесс. Его могут потянуть лишь диверсифицированные холдинги, базирующиеся на многолюдном рынке, – говорит Сурганов.

И если в США сложился рынок сбыта для подобной продукции, во всем остальном мире такие традиции и такой рынок не сформировались. Например, вся Европа, Латинская Америка, Австралия, Ближний Восток, Китай и постсоветское пространство – это совсем другие рынки и другие культурно-исторические традиции питания.

– При этом даже в самих Штатах просто так разгуляться лобби производителей ГМО не дадут. Поскольку наряду с бедной частью общества есть большой класс зажиточных американцев. А они предпочитают настоящие продукты, organic food, – считает представитель минсельхоза.

Производство искусственного мяса – это такой же бизнес-стартап, как и выращивание ГМО.

– Я не исключаю, что проект может выстрелить, но ареал его распространения окажется жестко ограничен культурными и географическими рамками. По сути, он будет для категории бедных, которые и сегодня являются основными потребителями генно-модифицированной продукции в США, – прогнозирует Сурганов.

СПАСЕТ ЛИ ИСКУССТВЕННОЕ МЯСО ЭКОЛОГИЮ?

– Многие из вышеперечисленных стартапов просто манипулируют фактами, – считает Исламов. – Возьмем пресловутые 30% зерна. Надо понимать, что не все зерно соответствует качеству, подходящему для употребления человеком. Так почему бы его не скормить животным?

Поговорим о законе сохранения белка. В самом общем смысле белок – это азот. Он может быть использован как структурная единица растений и живых организмов. Лошадь ест только тот белок, что содержится в траве (это примерно 7-9%). Но благодаря длине кишечника это животное способно извлечь из травы почти все.

– Наш же кишечник – нечто среднее между кишечником льва и коня и больше похож на ЖКТ медведя. Но надо понимать, что животные в большинстве своем пасутся именно на тех участках, где земледелие в принципе экономически нецелесообразно. Таким образом, поедая животных, мы утилизируем ту зеленую массу, которая бы просто сгнила или сгорела, – резюмирует эксперт.

Елена БРИЦКАЯ
(в сокращении)

Аюп ЫСҚАҚОВ,
Солтүстік Қазақстан ауылшаршуашылық ғылыми зерттеу иституының бас директоры:

ЖЕТІСТІКТЕРІМІЗ АЛДЫМЕН АДАМГЕРШІЛІК ОТАНШЫЛДЫҚ, ҰЛТЖАНДЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРМЕН БАҒАЛАНАДЫ

– Асқаралы алпысыңыз құтты болсын! Бүгінгі күні өткенге көз салсаңыз өміріңіздің қандай сәттерін алдымен еске алар едіңіз?

– Кез келген адам өз өмірінде жеткен жетістіктерін саралағанда алдымен адами тұрғыдан не істедім дегенді ойлағаны дұрыс. Кәсіби салада адам жеке басының табысын алға қоятыны анық. Ал адами тұрғыдан алғанда жетістіктерді алдымен адамгершілік, отаншылдық, ұлтжандылық сезімдер анықтайды. Өткен өміріне көз салғанда алдымен адам ұлты үшін, елі үшін, ана тілі үшін не істедім деген сұрақты алға қоюы тиісті. Қазақта «ананың сүтімен келмеген тананың сүтімен енбейді» деген сөз бар. Ақан сері, Үкілі Ыбырай әндері қалқып жүрген өңірде дүниеге келгендігімнен болар, бойымда ана тілімізге, ұлтымыздың рухани дүниесіне деген құрмет ерте қалыптасты. Оның үстіне мектепте тәрбие берген ұстаздарымыз ана тіліміз бен әдебиетімізді ерекше үйрететін. Сол тәрбиенің нәтижесінде Қазақ ауыл шаруашылық институтында оқып жүрген кезімде студенттер арасында қазақ тілінің насихаттаушысы болдым, кез келген мерекелік шаралардың сценарийн қазақша жазып, қазақ тілінде өткізуші едік. Әсіресе, 1980 жылы Мәди атамызға арнап факультетімізде әдеби кеш ұйымдастырғанымызды осы күнге дейін мақтанышпен еске алам. Кейін төменгі курс студенттері сыртымнан мені кішкентай Мәди деп атап кеткенін естідім. Ол жылдар қазақ тілінің қолдану аясы әбден тарыла бастаған кезі болатын. Тағы бір еске аларым, қайта құру заманы басталған кезде Қазақ егіншілік ғылыми зерттеу институты орналасқан Алмалыбақ ауылында Қазақ тілі қоғамын құрып, соны басқардым, жергілікті жерде ана тілміз бен дәстүрімізді таратуға күш салдық. 1991 жылы Республикалық телеарнадан «Алмалыбақтағы той» деген айдармен көрсетілген Наурыз тойын ұйымдастырып, жүргізушісі болдым. Сол жылдары Алтын дән бала бақшасы мен Қазақ мектебін ашуға мұрындық болдық. Ол мектепке менің ұсынысыммен Әл Фараби бабамыздың аты берілді.

– Сол заманда көзделген мақсаттар толық орындалды ма? Ана тіліміздің тәуелсіздік алған заман ішінде даму деңгейіне көңіліңіз тола ма?

– Әрине, осы уақытқа дейін әртүрлі деңгейде ана тілімізді дамыту және қолдану аясын кеңейту жолында істелген жұмыстар біршама. Жетістіктер қомақты, оны жоққа шығаруға болмайды. Алайда сандық арттыру сапаға кері әсерін тигізіп жатқанын айтуға міндеттіміз. Сондықтан, ана тіліміздің сандық дамуына көңілім толғанымен сапалық дамуына көңілім көншімейді. Ана тілімізді дамытамыз деген желеумен көздеген мақсатына сай емес орынсыз аудармалар көбейіп кетті, әсіресе, қолданысқа әбден еніп кеткен терминдерді аудару дұрыс емес деп ойлаймын. Тіл алдымен байланыс құралы. Онда белгілі бір консерватизм болған дұрыс, егер заманына қарай құбыла беретін болса кейінгі ұрпақ алдыңғы ұрпақты тек арнаулы сөздіктер арқылы ғана түсіне алатын заманға тап боламыз. Осыған абай болуға тиіспіз. Тілмен тек білгір мамандар ғана айналысқаны дұрыс. Әсіресе, ғылыми терминологияға өте мұқият қарау керек. Бұл мәселелер бойынша 90-шы жылдардың басында «Зерде» журналында «Оқулықтар талғамға сай ма?», «Ғылыми тіл негізі сөздікте жатыр», «Қазаққа биология да қажет» деген мақалаларым шыққан еді. Сол кезде біраз өзекті мәселелер көтерген едім. Сонда байқағаным кейбір адамдардың ана тілі мәселесіндегі жауапсыздығы, тіпті сауатсыздығы көзге ұрып тұрады. Сондықтан, алдымен ана тілімізде шығатын оқулықтар жазуға, термин қалыптастыруға өте білікті мамандар тартылуы керек.

– Ғылымға қалай келдіңіз?

– Біздің заманымыз ғылымның дүрілдеп тұрған шағы еді ғой. Оқушы кезімізде «Білім және еңбек» журналын жаздырып алып, ғылымның жаңалықтары мен белгілі ғалымдар туралы жазылған мақалаларды қызыға оқушы едік. Ғылымға құштарлығым қазір «Зерде» деп аталатын осы журналдың әсерімен оянды десем де болады. Кейін Алматыдағы Қазақ ауыл шаруашылық институтының студенті болып жүрген кезімде демалысқа ауылға келген кезде мектептегі ұстаздарым «мектепті тұңғыш медалмен бітірдің, оқуды одан әрі жалғастырып аспирантураға түс, ғалым бол» деп кеңес беретін. Өкінішке орай, институт қабырғасында жүргенде ғылымға талпынысым қолдау таба қоймады. Ол кезде оқу бітірген түлектерді жолдамамен жұмысқа орналастырушы еді ғой, Алматы облысы Қарасай ауданындағы Алмалыбақ ауылында орналасқан Қазақ егіншілік ғылыми зерттеу институтына аға лаборант болып орналастым. Осы институтта одаққа танымал ғалымдар жұмыс істейтін. Әсіресе, өсімдік генетикасы және селекциясы саласының белді мамандары Н.Л.Удольская мен Р.А.Оразалиевтің шәкірті болуға талас көп болатын. Надежда Львовна кезінде академик Н.Вавиловтың назарына іліккен, жаздық бидайдың тамаша сорттарын шығарған, өзіндік ғылыми мектебі қалыптасқан үлкен ғалым болатын. 79 жасқа таяп қалса да жастардан қалмай далалық зерттеулерге қатысатын. Сол кісімен екі жыл қоян қолтық жұмыс істеу маған үлкен мектеп болды.

1983 жылдың күзінде Мәскеу қаласындағы Н.Вавилов атындағы Жалпы генетика институтында алдымен тәжірибеден өтіп, кейін аспирантурасында оқыдым. Онда ғылыми жетекшім сол институттың директоры, Васхнил мен Украина ғылым академиясының академигі А.А.Созинов деген кісі болды. Ғылыми жетекшім сол кезде қарқынды дамып келе жатқан өсімдік биотехнологиясы саласы бойынша тақырып берді. Алексей Алексеевич ғалымдығы қандай ірі болса, қарапайымдылығы да керемет еді. Менің зерттеу жұмысым арпа дақылын шыны ішінде өсіріп, сомаклондарын алу, олардың сомаклондық өзгергіштігін зерттеу болатын. Алғаш рет in vitro жағдайында арпаның тетраплоидты, яғни хромосомалары екі еселенген түрлерін алдым. Ғылыми еңбектерім 1987 жылы Бүкілодақтық көрмеге қатысып, қола медалмен марапатталды. 1989 жылы кандидаттық диссертация қорғап, еңбек жолымды Қазақ егіншілік ғылыми зерттеу институтында жалғастырдым. Сөйтіп биотехнология саласында алғашқылардың бірі болып ғылыми дәреже иелендім. Кейін аспирантурадағы еңбектерімді жалғастырып, 1999 жылы докторлық диссертация қорғадым.

Ғылым тек теориялық емес, қазіргі заманда практикалық нәтижелігімен құнды ғой. Осы орайда зерттеу жұмыстарымның нәтижесі ретінде биотехнологиялық жолмен Қазақстанда алғаш шығарылған арпаның сорттары Бастама мен Акжолды атап өткім келеді. Соңғысы аудандастырылып, қазір өндіріске ендіріле бастады.

– Биотехнология елімізді индустриалды инновациялық дамытудың басым бағыттарының бірі болып саналатыны белгілі. Осы бағытты дамыту туралы қандай пікір айтасыз?

– Қазіргі кезде биотехнология ғылым мен өндірістің қарқынды дамып келе жатқан жетекші бағыты. Жер бетінде халық санының күрт өсуі адамзат алдына күрделі мәселелер қоюда. Биотехнология жетістіктерінің қолдану аймағы өте кең және сан алуан. Бүкіл дүние жүзінде экономикалық жағынан тиімді де маңызды заттар өндіру, өсімдіктердің жаңа сорттарын, малдардың асыл тұқымдарын шығару, селекция процестерін жылдамдату, экологиялық таза өнім алу, қоршаған ортаның ластану мәселелерін шешу жолдарын жасау биотехнология ғылымының үлесіне тиеді. Бүгінгі күнде биотехнология ауыл шаруашылығында, дәрі дәрмектерді өндіруде, қайта өңдеу және кен өндіру өнеркәсібінде, сыртқы ортаны қорғауда және тағы басқа салаларда кеңінен қолданылады. Биотехнологиялық индустрия 200-ден астам түрлі ауруларды емдеуге, соның ішінде онкологиялық, жүрек-тамыр, диабет, жүйке аурулары, СПИД, артрит секілді ауруларды емдеуге қолданылатын дәрі-дәрмектер мен вакциналарды шығаруды қамтамасыз етуде. Адамдар соя, жүгері, рапс секілді дақылдардың генетикалық модификацияланған өнімдерін тағам ретінде пайдалануда, генетикалық модификацияланған мақтадан жасалған киім киюде. Биотехнологиялық жолмен әр түрлі микроағзалар мен өсімдіктерді пайдалана отырып, сыртқы ортаны ластанудан тазарту мүмкіндігі туды. Ауыл шаруашылық дақылдарының генетикалық модификацияланған түрлерін өсіру, сондай-ақ биопестицидтерді қолдану сыртқы ортаны ластаушы химиялық пестицидтердің қолданылу мөлшерін азайтты. Биотехнологиялық тәсілдермен алынған ферменттер (энзимдер) бүгін химиялық, тағамдық, целлюлоза-қағаздық, тоқыма және басқа өнеркәсіп салаларында кең қолданыс тауып отыр, соның нәтижесінде өнеркәсіп қалдықтарының көлемі кеміп, энергия мен суды тұтыну шығыны азайды. Атап өтілген бағыттар тек жоғары дамыған елдер үшін ғана емес, сондай-ақ экономикасы шағын елдер үшін де маңызды. Бүгін биотехнологияны дамыту ақпараттық технологиялар секілді кез-келген ел экономикасының қуатын және бәсекелестік қабілетін арттырудың негізгі көзіне айналып отыр. Биотехнологияны дамыту Қазақстан үшін де өте маңызды.

– Біздің замандастарымызға қандай қасиеттер жетіспейді деп ойлайсыз?

– Біздің замандастарымызда отаншылдық, ұлттық намыс жеткіліксіз секілді. Мені толғандыратын мәселе қолына билік тие қалған азаматтар алдымен өз бастарының қамын ойлайды. Алдымен елді, халықты ойлау керек деген сөздерді өте сирек еститін болдық. Екінші мәселе, өңкей қазақтар отырып алып бір-бірімізбен орысша сөйлесу әдетінен әлі арыла алмай отырмыз. Осы кемшіліктеріміз ұлтымыздың дамуына үлкен кедергілер жасап отыр. Талай қазақ бар балаларын шет елдерде оқытып жатқан. Солардың біршамасы бірнеше тілді білсе де қазақ тілін білмейді ау! Сол жаныма батады.

– Оқырмандарымызға отбасыңыз туралы не айтар едіңіз.

– Жұбайым Ажар Батырбекқызымен 1983 жылы отау құрғамыз. Жұбайым ғылыми қызметкер, биология ғылымдарының кандидаты, Биология және биотехнология институтының ғылыми қызметкері. Тұңғышымыз Гүлнұр да ғылым жолында, Қазақ Ұлттық университетінің биология факультетінде білім алған, М. Айтхожин атындағы молекулалық биология және биохимия институтының ғылыми қызметкері. Үлкен ұлым Бауыржан Қ. Сәтпаев атындағы Ұлттық политехникалық университеттің түлегі, қазір «Центркредит» банкінде инженер программалаушы болып жұмыс істейді. Екінші ұлымыз Нияз Қытай елінде сегіз жыл оқып қытай тілінің магистрі атанды. Балаларымыз Әл Фараби атындағы Қазақ орта мектебінде оқыған, құдайға шүкір, үшеуі де домбыра тартады.

– Алға қойған жопарыңыз туралы айтып өтсеңіз...

– Қазір біз тынымсыз өзгеріп жатқан ғаламда өмір сүріп отырмыз. Бәрі өзгерер, бірақ кез келген қоғамның жетекшісі білім мен ғылымның маңызы ешқашан өзгермейді. Алда тұрған көп мақсаттардың ішінде ғалым есебінде ғылым мен білімнің рөлін, осы салада еңбек етіп жатқан кайраткерлердің еңбектерін насихаттауды ерекше атар едім. Бұған дейін қазақтан шыққан тұңғыш биология ғылымдарының докторы Кәрім Мыңбаев, ауыл шаруашылығы саласының көрнекті қайраткерлері Мұхамеджан Ерлепесов, Талғат Тегісов, революцияға дейін ауылды жерлерде мектеп ашқан ағартушы Ахмет Жәнтәлі секілді тұлғалар туралы зерттеу мақалаларын жазған едім. Алдағы уақытта соны жалғастырсам, ортамызда жүрген ғалым ағаларымыздың тұлғасын сомдасам деген мақсаттар бар. Сонымен бірге байлық, биліктен басқа да құндылықтар бар, соның ең бастысы адамшылық қасиетті жоғалтпау дегім келеді, соны жастар түсінсе екен деймін.

Сұхбаттасқан
Гүлмира БАҚЫТЖАНҚЫЗЫ

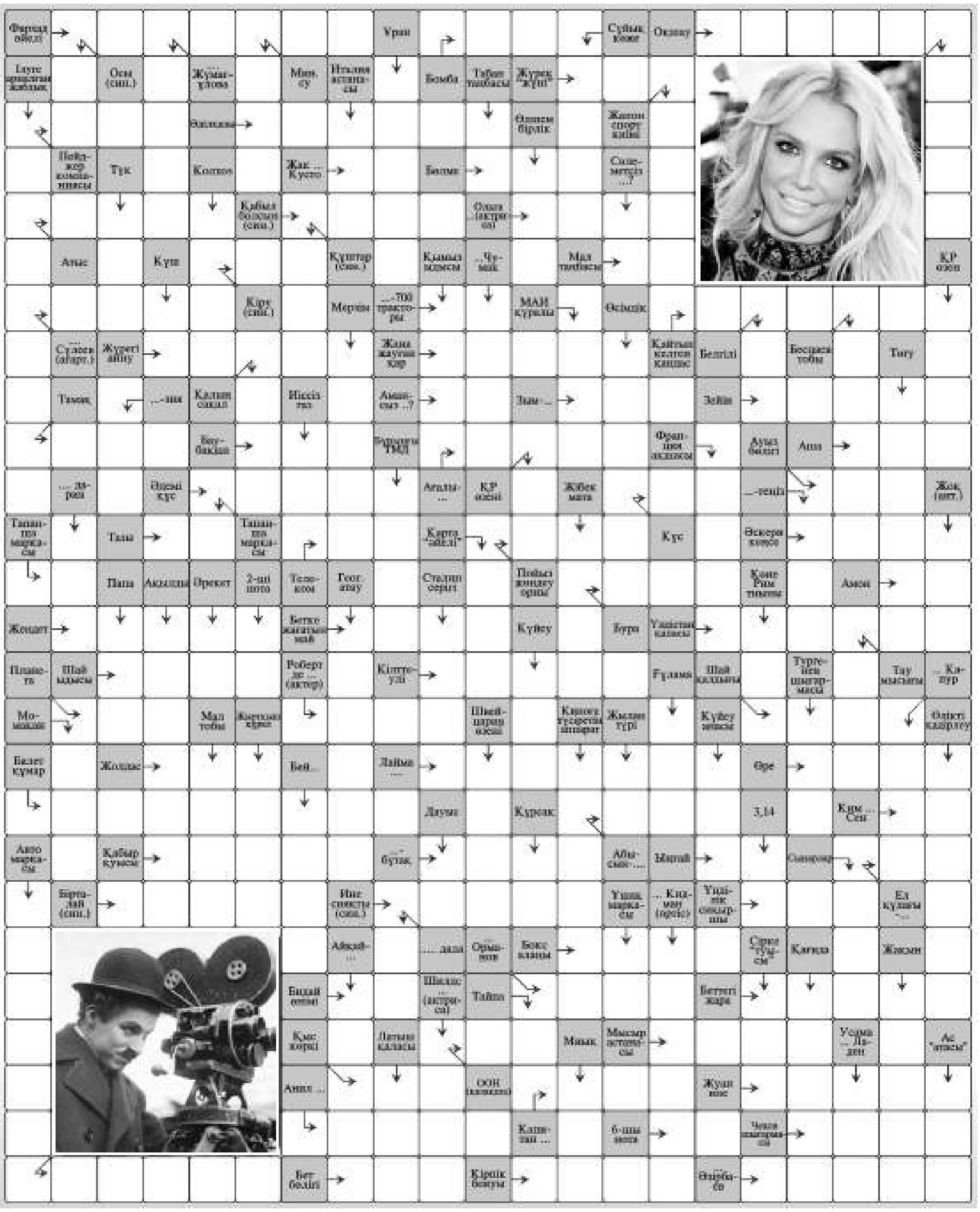

Дайындаған: Қажымұқан ҒАБДОЛЛА

ӘЗІЛ-ШЫНЫ АРАЛАС

– Мен ажырасып келген келіншекке үйленгім келіп жүр.
– Е, неге?
– Қазір неке жүзігінің өзі 6-7 мың тұрады. Ал онда бұрыннан бар ғой.

***

Анасы мен кішкентай 5 жасар баласы екеуі психологқа тексерілуге келіпті. Психолог:
– Балақай, мысықта қанша аяқ болады?
Баласы: – Төртеу.
Психолог: – Мысықтың қанша көзі бар?
Баласы: – Екеу.
Психолог: – Мысықтың қанша құлағы бар?
Баласы: – Екеу! Мама! Мына психологың өмірінде мысық көрмеген бе, не?

***

Бір келін үй жинап жүріп байқамай жел шығарып қойыпты. Сасқанынан атасына:
– Ойбай, ата, қолыма тікенек кіріп кетті, алып беріңізші, – деп қолын берсе, атасы да бір әзілқой екен, келінінің қолын жорта қарап жатыпты. Келіні:
– Ата, көріне ме? – десе, атасы:
– Ой, келін, тікенектің дауысы бар да, өзі көрінбейді, – деген екен.

***

Мейрамханада.
– Мына тамақтарыңыз ашып кеткен ғой.
– Сол үшін бүгін біз бәріне 75 пайыздық жеңілдік жасап отырған жоқпыз ба?!

***

Бірде Жапонияда ұрыларды ұстайтын робот ойлап тауыпты! Ол:
– Жапонияда: 5 сағат ішінде 100 ұры ұстапты;
– Америкада: 5 сағат ішінде 200 ұры ұстапты;
– Қазақстанда: 5 сағат ішінде өзі ұрланып кетіпті!

***

– Құрбым-ау, ол кетіп бара жатыр. Оны жібермесейші, сен оны сүйем деген едің ғой.
– Уайымдама, ол ешқайда кетпейді, айдың аяғында маған қайтып келеді!
– Оны қайдан білесің?
– Мен оның атына кредит алғанмын!

№4 санда шыққан сөзжұмбақтың жауабы

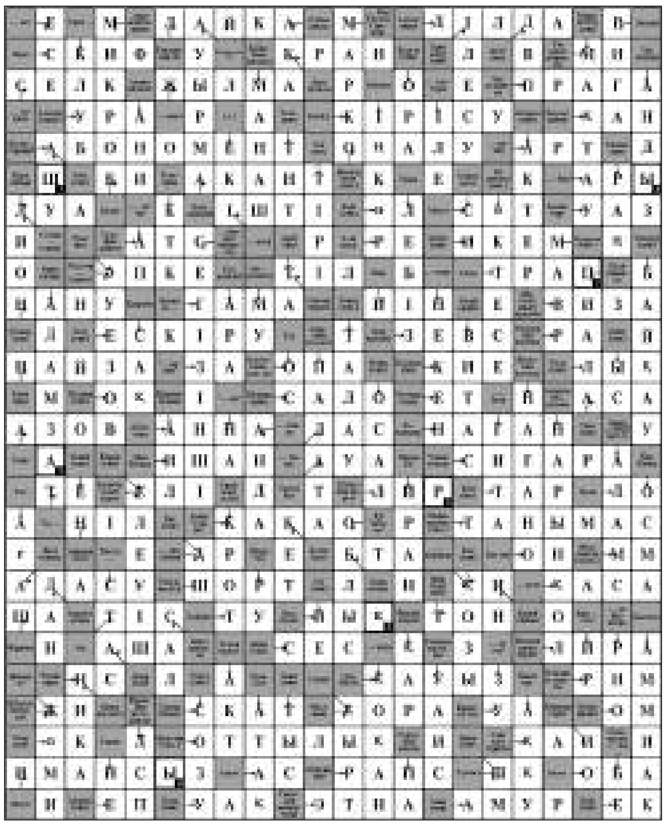

ТҮСКІ ҰЙҚЫ БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТІНЕ ПАЙДАЛЫ

Түскі ұйқы балалардың есте сақтау қабілетіне пайдалы Балаларға нәресте кезінен бастап түсте 20 минут ұйықтау әдетін қалыптастыру есте сақтау қабілетіне пайдалы.

Жуырда АҚШ-тың «Мемлекеттік ғылым академиясы журналы» жариялаған мақалада түсте ұйықтау балалардың есте сақтау қабілетіне ерекше пайдалы екендігі айтылған. АҚШ Бостон Массачусетс университетінің Амхерст институты суреттерді айыру ойынын ойнату арқылы 3-5 жас аралығындағы балаларға сынақ жүргізген. Мұнда балалардан суретті, сөзсіз, дұрыс айыру талап етілген. Нәтижеде түсте ұйықтауды әдетке айналдырған балалардың суретті есте сақтау салыстырмасы түсте ұйықтамайтын балаларға қарағанда әлдеқайда жоғары болған. Жарысқа қатысқан балаларға ми электр толқыны арқылы тексеру жүргізгенде түскі ұйықтау балалардың үлкен миының есте сақтау уақытын ұзартады екен. Түсте ұйықтағанда үлкен мидың қызметі қалыпқа түседі.

Зерттеушілер мынаны ескертеді: кейбір балалар түсте ұйықтауды әдетке айналдырмаған. Ата-аналары да бұған қатты көңіл бөлмейді. Алайда, зерттеу нәтижесінде түскі ұйқының балалардың есте сақтау қабілетін тіпті де бекемдей түсуде маңызды рөл атқарып қалмастан, үйренген білімдерін миына толық қабылдауына пайдалы, мұнан сырт, балалар әр күні жаңа білім қабылдайтындықтан, түскі ұйқы балалардың үлкен миының қызметін онан ары жақсартып, есте сақтау уақытын ұзартып, жаңа білімдерді қабылдауына септігін тигізеді екен. Сол үшін балаларға, сөзсіз, нәресте кезінен бастап түсте 20 минут ұйықтау әдетін қалыптастырған дұрыс.

massaget.kz

ТҰҢҒЫШ ПУБЛИЦИСТИКАЛЫҚ МЕМУАР-РОМАН ЖАРЫҚ КӨРДІ

■ ЖАҢА КІТАП

Еңбегі көңіліңізден шығып тұрған адамға жылы пікір білдіруге асығып тұрасыз. Тіпті, ол өзінің шығармашылық міндетін атқарып отырса да ризашылығыңызды білдіргіңіз келеді. Кейде адам баласының осы бір жақсылыққа жақсылықпен жауап бергісі келетін қасиетін кейбіреулердің басқа пиғылда түсінетініне таң қаласың. Айтайын дегеніміз, әлдебіреуде көкке көтеріп мақтау емес, еңбектің лайықты бағалануы жайлы еді.

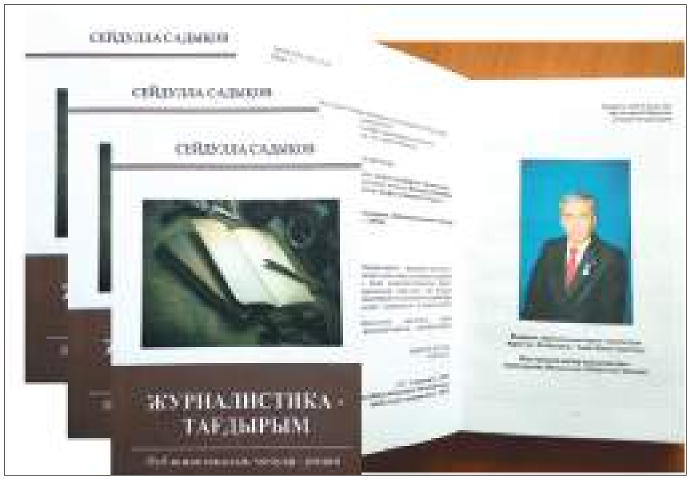

Біз филология ғылымдарының докторы, университет профессоры Сейдулла Садықовпен жиырма үш жылдан бері қызметтеспіз. Оның еліміздегі журналистика ғылымы саласындағы айтулы ғалымдар санатында екенін жақсы білеміз. Бұған Сейдулла ағамыздың шетелдік басылымдарда жарияланған монографиялары, импакт-факторлы журналдардағы онға жуық мақалалары, т.б. да ғылыми еңбектері, республика баспаларынан қазақ және орыс тілдерінде жарық көрген оқулықтары, оқу құралдары мен монографиялары айқын дәлел болады.

Журналистика саласында жарты ғасырдан астам уақыт бойы қызмет етіп келе жатқан журналист-публицист, ғалым-ұстаз Сейдулла Садықовтың жуырда ғана «Тұран» баспасынан «Журналистика – тағдырым» атты мемуар-романы жарық көрді. Осылайша біз білетін ғалым Сейдулла жазушылық-қаламгерлік қырымен де жарқырай көрінді. Композициясы Садықовтың жеке өміріне шебер құрылған бұл толымды еңбек кез-келген оқырманын қызықтырып, терең ойларға жетелері даусыз. Қазіргі қазақ журналистикасы әлемінде мұндай мемуар-роман әлі жазылған жоқ. Отыз жылдан астам уақыттан бері журналист кадрларын тәрбиелеп келе жатқан ұстаз-ғалымның бұл көркем дүниесі студенттер, магистранттар мен докторанттар үшін баға жетпес құнды дүние болатыны ақиқат. Мұнда қаламгердің балалық күндерінен бастап, соғыс жылдарындағы өзі туып-өскен ауыл адамдарының ауыртпалығы, оқу қуып Алматыға келген жігіттік шағы, студенттік жылдары, курстастарының портреттері, қара шаңырақ – КазГУ-дегі ғылымға басқан алғашқы қадамдары, Мәскеудегі аспиранттық жылдар, Түркістан топырағындағы журналистік білім ордасын қалаудағы қиын-қыстау күндері, замандас-әріптестері туралы жылы пікірлері, студенттер лебізі, келмеске кеткен кеңестік журналистика мен тәуелсіз қазақ журналистикасы тұрғысындағы байыпты пайымдаулары мен тұжырымдары шұрайлы тілмен суреттеледі. Ғұмырнамалық мемуар-романды бір деммен оқып шығасыз. Тараулардың қиысар тұсында кезінде автордың республикалық мерзімді басылымдарында жарияланған түрлі жанрлардағы дүниелерінің беріліп отыруы кітап мазмұнын байыта түскен.

Автордың өзі ширек ғасырға жуық уақыттан бері қызмет етіп келе жатқан Халықаралық қазақ-түрік университеті,қасиетті Түркістан, Қазақстан-Түркия: бауырластық бастаулары жөніндегі арнаулы бөлімдермен берілген жазбалары кең ауқымдылығымен назар аударады. Мемуар-романның «Ежелгі Түркістан және Елбасы идеясы» деген бөліміндегі Түркістан облысының орталығы болған Түркістан туралы ой-толғаулары қалың оқырманды баурап алары даусыз. Ұстаз-ғалым С.Садықовтың қаламгерлік қарымын айқын танытатын бұл мемуар-романның берер тағлым-тәрбиесі мол.

Бекжігіт СЕРДӘЛІ

Әнес Сарайдың «Еділ-Жайық» трилогиясының тұсауы кесілді

Бүгін ҚР Ұлттық академимялық кітапханасында жазушы, драматург, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері Әнес Сарайдың «Еділ-Жайық» атты трилогия кітабының тұсаукесері болып өтті.

«Еділ-Жайық» роман трилогия кітабы 1919-1920 жылдар арасын қамтитын, құжаттық-деректілік негізде жазылған шығарма. Ол «Ұлу аралы», «Еділ-Жайық» және «Мұз кешу» атты үш кітаптан тұрады. Басты кейіпкерлер өмірде болған адамдар. «Ұлу аралы» романында Ахтан Мұхамбедиев, Ізбасар Жанекенов, Қажығали Жақынбаевтардың қиын қыстау тағдыры баяндалады. Автор бұл кітабында Оралға арналған шайқас туралы тарихы деректерді жазады.

Әнес Сарай – қазақ жазушысы, драматург, журналист, Қазақстанның Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, «Қараша өткен соң», «Бозқырау», романы «Тосқауыл», «Алтын арал», «Исатай — Махамбет тарихы» және т.б. шығармалардың авторы. 1989 жылы «Қараша келгенде» атты орыс тіліндегі әңгімелер жинағы шықты. Оның республика театрларында «Ару-Алматы», «Менің уақытым», «Тотип Қалды» және т.б.пьесалары қойылды.

Іс-шараға Төлен Әбдік, Сауытбек Әбдірахманов, Сұлтан Оразалинов, Алдан Смайыл, Ұлықбек Есдәулет, Серік Негимов, Ғарифолла Есім, Ғаділбек Шалахметов, Қуаныш Жиенбай және т.б. қатысты.

qazaquni.kz

Семсер жырдың қорғаны

Әбділда Тәжібаевтың 110 жылдық мерейтойына орай «Семсер жырдың қорғаны» атты поэзия кеші болып өтті.

Аталмыш іс-шара Елбасының «Ұлы даланың жеті қыры» бағдарламалық мақаласында көтерілген «Ұлы даланың ұлы есімдеріне» байланысты Әбділда Тәжібаевтың есімін дәріптеу болып табылады. Сондай-ақ, биыл 2019 жылы «Бір ел – бір кітап» республикалық акциясы аясында ақынның өлеңдерін оқу үшін таңдап алынған болатын.

Іс-шара қатысқан зиялы қауым өкілдері ақынның өмірі мен шығармашылығы жайында әңгімелер қозғап, қаламгер жайлы естеліктерімен бөлісті. Қазақстанның халық жазушысы Сәкен Жүнісовтың қарындасы Роза Жүнісова ақын Әбділда Тәжібаевтың көзін көріп, сырлас болғанын айтса, ақын Бақытжан Тобаяқов Ә.Тәжібаевты бала кезінен бері танитынын, ақыл-кеңестерін тыңдағаны жөнінде айтып өтті. Мектеп оқушылары ақының өлеңдерінен үзінді оқыды.

Әбділда Тәжібаев – қазақ ақыны, драматург, филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның халық жазушысы, «Жаңа ырғақ», «Аралдар», «Кешеден бүгінге», «Жартас», «Жаңа өрімдер», «Құрдастар», «Толағай», «Жартас», «Жалғыз ағаш орман емес» атты көптеген еңбектердің авторы.

Ә.Тәжібаев «Өлең және поэзия», «Қазақ драмасының туылуы және қалыптасуы» тақырыбындағы монографияларында қазақ поэзиясының және драмасының өзекті мәселелерін кеңінен жариялады.

Оның әдеби-танымдық мақалалары, «Жылдар мен ойлар», «Хаттар сөзі», «Өмір мен ерлік» атты эсселері жарық көрді. Іс шара ҚР Ұлттық академиялық кітапханасы және Қазақстан Жазушылар одағы Астана филиалымен бірлесіп ұйымдастырылды.

qazaquni.kz

ҚАЗАҚТЫҢ МҰҢЫ МЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ЖЫРЫ – «ҚАЗАҚ ҮНІ» ГАЗЕТІНЕ ЖАЗЫЛЫҢЫЗДАР!

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

«Қазпошта» арқылы жазылу бағасы:

1 ай	қала	379,24	3 ай	қала	1137,72	6 ай	қала	2275,44	12 ай	қала	4550,88
1 ай	ауыл/аудан	397,86	3 ай	ауыл/аудан	1193,58	6 ай	ауыл/аудан	2387,16	12 ай	ауыл/аудан	4774,32

Меншік иесі:
«Қазақ үні» ЖШС
ҚАЗАҚ ҮНІ
Президент –
Редакторлар кеңесінің төрағасы –
Қазыбек ИСА

Бас редактор – Құлтөлеу МҰҚАШ

Бас редактордың бірінші орынбасары – Зейнолла АБАЖАН
Бас редактордың орынбасары – Азамат ТАСҚАРАУЛЫ

Жауапты хатшы – Гүлмира САДЫҚ

Бөлім редакторлары:
Дастан ЕЛДЕС (орыс редакциясы)
Нұрлан ӘБДІБЕК (қоғам)
Айнұр АХМЕТ (мәдениет)
Нұржан АСАН (көркемдеуші)

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Астана тілшілер қосыны:
Азамат ТАСҚАРАУЛЫ
(8-702-931-89-86)
Ақмола облысы:
Бақыт СМАҒҰЛ (8-701-626-77-66)
Арқалық қаласы:
Нұрсұлтан НҰРМАН
(8-702-688-84-87)
Алматы облысы:
Айтақын БҰЛҒАҚ (8-702-239-62-99)
Мәди ИСЛАМ (8-775-119-12-13)
Мырзағали НҰРСЕЙІТ (8-701-771-6496)
Қанат БІРЖАНСАЛ (8-775-323-0850)
Батыс Қазақстан облысы:
Қажымұқан ҒАБДОЛЛА
(8-701-111-61-05)
Жезқазған қаласы:
Жанат АСАНҚАЛИ
(8-702-384-12-00, 8-707-261-20-98)
Сәтбаев қаласы:
Абдолла ДАСТАН
(8-(71063) 7-20-97, 8-777-302-46-79)
Қарағанды облысы:
Ахметқали ХАЛЕНОВ (8-701-450-30-18)
Қостанай облысы:
Төлен РАМАЗАНҰЛЫ (8-701-174-06-70)
Семей қаласы:
Рахат АЛТАЙ
(8-775-998-15-39)
Маңғыстау облысы:
Сағындық РЗАХМЕТ (8-775-379-84-88)
Түркістан облысы:
Әбдіғаппар АЙДАР
(8-702-475-75-66, 8-771-390-73-75)
Асылхан ӘЛІ (8-701-626-88-32)
Түркістан қаласы:
Әтіргүл ТӘШІМ (8-702-489-47-23)

Атқарушы директор – Қаныш ЖАРЫЛҚАСЫН

Тарату бөлімі:
Алматыда:
Мағжан НҰРҒАЛИЕВ
(8-747-780-06-77)
Астанада:
Көбей ЖЕТІБАЙ
(8-775-665-74-10)
Шымкентте:
Мүтән ИСМАЙЫЛ (8-701-692-1340),

Астанада «Алты Алаш» (87015728847) дүңгіршіктерінде сатылады

Газет ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігінде 19.12.2012 жылы тіркелген. Куәлік №13976-Г (Алғашқы куәлік №1270-Г, 01.08.2000 жыл).

Автордың пікірі мен редакция көзқарасы сәйкес келе бермейтінін ескертеміз.
Қолжазбалар өңделеді және қайтарылмайды.
Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.
Газеттен көшіріліп басылса, сілтеме жасалуы шарт.
Газетте «Қазақпараттың» материалдары пайдаланылды.

Газет «Қазақ үні» компьютер орталығында беттелді

АЙЛЫҚ ТАРАЛЫМЫ – 60 000

ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ – 65380

Редакцияның мекен-жайы:
050006, Алматы қаласы, Қалқаман-3 ықшамауданы, С.Сейітов көшесі, 11 үй

Байланыс телефоны:
8 (727) 398-57-31

E-mail: qazaquni2000@gmail.com
www.qazaquni.kz

Кезекші редактор – Зейнолла АБАЖАНОВ

ТОО «Қазақ үні»
БИН 000540006784
ИИК KZ5085600000000385541
АГФ АО «БанкЦентрКредит»
г. Алматы, БИК KCJBKZKX, Кбе 17
Газет «Алматы-Болашақ» баспаханасында басылды. Алматы қ., С.Мұқанов к., 223 б.
Көлемі: 6 баспа табақ

Ⓐ – материалдың жариялану ақысы төленген